

Archivní zpracování fotografických archiválií

/ Emilie Benešová /

V letech 2007 až 2010 byl Národní archiv řešitelem výzkumného úkolu s názvem „Zpracování postupu na záchranu světlocitlivých archivních dokumentů na skleněné podložce (deskové negativy), jejich ošetření, archivaci (dlouhodobé uložení), zabezpečení a zpřístupnění.“ Primárním důvodem pro zahájení výzkumu byl špatný fyzický stav deskových (skleněných) negativů, které jsou součástí významných archivních souborů a jejich historická, společenská i kulturní hodnota je nevyčíslitelná. Skleněné desky lze snadno mechanicky poškodit, manipulace s nimi je obtížná. Skleněná podložka, vlivem špatného uložení i zacházení křehne, mění svou krystalickou strukturu; světlocitlivá vrstva, která je na ní nanesena degraduje, loupe se, vytvářejí se na ní nejrůznější „závoje“, které postupně halí obraz, až se stane nečitelným. Archiválie tohoto typu nelze předkládat badatelům ke studiu a je tedy třeba informace v nich obsažené zprostředkovat veřejnosti jiným způsobem – kvalitní reprodukcí. V rámci řešeného projektu bylo naší snahou předložit pracovníkům paměťových institucí komplexní materiál, který by řešil problematiku dlouhodobého uložení a zpřístupnění skleněných negativů, a proto jsme se pokusili:

- stanovit vhodné podmínky a materiály pro dlouhodobé uložení deskových negativů,
- analyzovat typy poškození (mechanické, mikrobiologické, chemické apod.),
- navrhnout vhodné postupy restaurování,
- navrhnout vhodný způsob šetrné („bezdotykové“) reprodukce,
- poskytnout metodiku pro archivní zpracování fotografických archiválií s využitím mezinárodních standardů obecných i speciálních,
- definovat některé odborné termíny tak, aby metodika byla srozumitelná nejen archivářům, ale i pracovníkům muzeí, knihoven atp.,
- vytvořit speciální aplikaci umožňující jednoduché publikování digitálních reprodukcí.

Výzkumný projekt byl od samého počátku postaven na spolupráci odborníků různých profesí tak, aby bylo možné zpracovat celou problematiku

zpřístupnění archivních dokumentů. Termín zpřístupnění v sobě obsahuje celý soubor činností počínaje vlastní akvizicí dokumentu/archiválie, evidencí, restaurováním, pořádáním, inventarizací atd. až po jeho poskytnutí badatelské veřejnosti. Lze konstatovat, že jde o projekt, na němž se spolupodíleli restaurátoři, archiváři, fotografové, inženýři a pokusili se navrhnout komplexní řešení pro **zpřístupnění fotografických archiválií**, především skleněných negativů.

Přesto, že hlavním předmětem výzkumu byly skleněné negativy, část věnovaná archivnímu zpracování byla koncipována více obecně. Pravidla archivního zpracování jsou pro všechny typy analogových fotografických archiválií společná – mění se pouze některé údaje především technického charakteru. Návrh metodiky archivního zpracování vychází z našich dosavadních zkušeností, ze zkušeností pracovníků muzeí a především z mezinárodních /ISAD(G)/ a vybraných národních standardů, z nichž jsme akcentovali precizně zpracovaný Norský národní standard a model SEPIADES. V ČR nebyla v rámci archivnictví metodika zpracování fotografií nikdy souhrnně řešena.

Mezinárodní model pro popis fotografických dokumentů SEPIA Data Element Set (SEPIADES) byl vytvářen od roku 2000. Na jeho počátku stála pracovní skupina SEPIA (Safeguarding European Photographic Images for Access) tvořená zástupci evropských institucí, jejichž činnost koordinovala Evropská komise pro uchovávání a zpřístupňování (ECPA).¹ Do prací na projektu se postupně zapojilo jedenáct evropských zemí. Cílem bylo především sjednocení dosavadních postupů různých typů paměťových institucí při popisu fotografií. Model obsahuje více než čtyři sta využitelných prvků popisu, které jsou důkladně popsány a v některých případech opatřeny předvolbami („výběr z nabídky“). Množství prvků, z nichž jen některé jsou povinné, umožňuje zachycení celé řady aspektů pomocí podrobného víceúrovňového popisu. Tento postup do značné míry eliminuje subjektivní přístup zpracovatele.

Norský národní standard byl publikován pod názvem **Standard for fotokatalogisering** v roce 2007. Jeho hlavním cílem bylo rovněž zajištění jednotné a odborné evidence fotografií v rámci paměťových institucí,

1 Městské muzeum ve Stockholmu zastupoval Torsten Johansson, Norský úřad pro archivy, knihovny a muzea reprezentovala Kristin Aasabo, španělskou Národní knihovnu Isabela Ortega García, Finské muzeum fotografie Anne Isomursu a Evropskou komisi pro uchování a zpřístupňování Erwin Klijn.

kteřá poskytne základ pro budoucí výměnu dat a běžné vyhledávání napříč paměťovými institucemi. Jeho základním principem je možnost popisu fotografií ve vzájemných souvislostech. Popisovat je možné jednotliviny, jejich identické kopie, série i soubory (tj. sbírky a fondy) podle potřeb a možností zpracovávající instituce. Předmětem standardu je 26 hlavních popisných polí uspořádaných do skupin zahrnujících *oblast: identifikace a provenience, informace o motivu/obsahu, informace o exempláři a materiálu* (tj. fyzická podstata fotografie) a *administrativní informace*. Pro upřesnění informací jsou hlavní popisná pole dále členěna na pole dílčí. Základem standardu jsou zásady formulované standardem ISAD(G) a patrná je návaznost na evidenční model SEPIADES².

1. Obecné informace

Následující texty jsou informativní, shrnující dosavadní poznání a zkušenosti a jejich cílem je upozornit na úskalí, s nimiž je třeba počítat při archivním zpracování fotografií.

1. 1. Klasifikace archivních dokumentů podle druhu nosiče a způsobu záznamu (kódování) informace³

Archiválie lze klasifikovat různými způsoby, v archivnictví je nejčastěji používaná klasifikace podle diplomatických kategorií, což je dáno těsným spojením oboru s pomocnými vědami historickými. Pro potřeby dlouhodobého uchování archiválií je však třeba rozlišovat archivní dokumenty⁴ podle druhu použitého nosiče a způsobu záznamu (kódování) informace. Tato kritéria jsou rovněž rozhodující pro volbu vhodné reprografické metody. Téměř každý druh nosiče a způsob záznamu informace vyžaduje jiné podmínky pro uložení (archivaci) a poněkud odlišný je způsob archivního zpracování/zpřístupnění. Pro potřeby výzkumu byla použita zjednodušená forma této klasifikace:

2 Podrobně popsal tyto a další standardy Pavel Baudisch In: Výzkumná zpráva projektu výzkumu a vývoje, dostupná: www.nacr.cz/G-vyzk/negativy.aspx [6. 2. 2012]

3 Klasifikaci dokumentů podle druhu nosiče a způsobu záznamu informace představil poprvé Jiří Růžička v nepublikované studii „Koncepce mikrografických a reprografických služeb a ochrany a konzervace audio a video dokumentů Státního ústředního archivu v Praze“, zpracované v r. 1996

4 Termín dokument se na tomto místě používá ve smyslu definice: „Dokument je informační pramen tvořený nosičem informací v podobě hmotného předmětu a množinou dat či informací na něm (v něm) fixovaných a formálně i obsahově uspořádaných.“ (In: Oborový archivní slovník. Praha 1983)

- **písemné analogové dokumenty na papíře** tvoří nejpočetnější skupinu dokumentů uložených v archivech. Do této skupiny řadíme aktové materiály – písemné záznamy na volných listech nebo svázané do knih, rukopisy, některé tisky (kromě ušlechtilých fotografických tisků) apod.
- **písemné analogové dokumenty na pergamenu** mohou mít také podobu jednotlivých listů či vázaných celků. Často bývají opatřeny důležitým obrazovým doprovodem, který v některých případech může převažovat nad jejich písemnou částí (např. Velislavova bible)
- **(písemné) digitální dokumenty**, dokumenty v elektronické podobě jsou uloženy na nejrůznějších typech nosičů magnetických, optických, kombinovaných ap. Vyskytují se v archivech stále častěji
- **obrazové analogové dokumenty na papíře** – např. mapy (kartografická díla), plány, kresby, malby, grafické listy, černobílé a barevné fotografie. Pro posledně uvedené lze použít (na hierarchicky nižší úrovni) termín **fotografické dokumenty/vyobrazení (fotografie)**, což je zároveň klasifikuje i ve vztahu k technice jejich pořízení – tj. způsobu záznamu informace
- **obrazové analogové dokumenty na transparentní podložce** představují poměrně početnou skupinu dokumentů, kde nosičem informace je průhledná či průsvitná podložka. Kromě fotografických dokumentů – negativů a diapozitivů na skleněné desce i na plastové podložce a mikroforem (mikrofilmů a mikrofiší), sem spadají i malby, grafické listy, mapy a fotografie (pozitivy) zhotovené na průhledných a průsvitných podložkách
- **obrazové digitální dokumenty** uložené na různých typech nosičů a **digitalizované obrazové dokumenty**, jimiž rozumíme zejména kopie/reprodukce analogových archiválií, které zároveň slouží jako jeden z prostředků základní ochrany analogových dokumentů/archiválií (písemných i obrazových) před jejich poškozením
- **zvukové analogové dokumenty** uložené na mechanických (fonografické dráty, válečky, gramofonové desky) a magnetických (magnetofonové pásky, kazety) nosičích. Způsob záznamu zvukových dokumentů může být rovněž digitální.
- **dokumenty multimediální**, a to analogové i digitální (filmové pásy různých formátů, videokazety; nosiče digitálních dat)
- **ostatní dokumenty** nám umožní specifikovat předměty, které nejsou dokumenty v pravém slova smyslu, ale mají nepochybně

dokumentární hodnotu. Jsou to buď předměty, které jsou součástí jiných dokumentů/archiválií (pečeti, tkanice, kování, knižní vazby) nebo mají vypovídací hodnotu samy o sobě (pečetidla, raznice, razítka apod.)

Shrnutí

Jak již bylo řečeno, tento způsob klasifikace archivních dokumentů je důležitý především ve vztahu k jejich archivaci. Každý z nich vyžaduje jiné podmínky pro dlouhodobé uložení – teplotu, vlhkost, ukládací prostředky i ukládací zařízení. Křehkost skleněných negativů (fotografií obecně) a jejich špatná čitelnost⁵ (je nutné odpovídající technické vybavení) nedovoluje předkládat tyto archiválie badatelům k přímému studiu. V první fázi archivního zpracování je tedy potřeba důkladně prozkoumat archivní soubor z hlediska vnější formy archiválií, vyhodnotit jejich fyzický stav a zvolit vhodný způsob zpracování i technologii pořízení reprodukce, která může být poskytnuta badateli.

1. 2. Zdroje fotografických dokumentů/archiválií (akvizice)

Fotografické archiválie přicházejí do archivů několika cestami. Jejich největším zdrojem jsou **úřední registratury a osobní fondy** (rodinné a rodové archivy, pozůstalosti). Většina státních úřadů a dalších veřejnoprávních institucí si pořizovala (pořizuje) vlastní fotografickou (ale např. i zvukovou) dokumentaci, v níž se odráží jejich činnost. Tuto část úřední registratury archiváři opomíjeli. Pro tyto typy dokumentů například nebyly a nejsou stanoveny skartační lhůty a většinou na ně nebyl uplatňován archivní dohled. Částečně to mohlo být způsobeno tím, že fotografická dokumentace byla uložena mimo vlastní spisovnu instituce a často ji přímo ve fotoateliérech spravoval rezortní fotograf, takže archivářům nebyla předkládána ke kontrole. Pokud archiváři ve spisovnách fotografickou (případně jinou než písemnou) dokumentaci objevili, zpravidla jí nabídli muzeu či některému specializovanému archivu a pokud oslovené instituce neprojevil zájem, byla zničena (skartována). Tím došlo k rozdělení archivních souborů, v důsledku nedodržení provenienčního principu a často také ke ztrátě cenných informací. V řadě případů je vytváření fotografické dokumentace

5 Negativy sice lze „čist“ proti světlu ať již umělému či dennímu, ale působením jeho škodlivých složek – infračerveného a UV záření – dochází k jejich poškození.

pro veřejnoprávní instituce jednou z hlavních náplní jejich činnosti (např. tiskové agentury, redakce regionálních deníků) nebo prostředkem pro realizaci hlavní náplně jejich činnosti (např. výzkumné ústavy pořizují instruktážní a školící obrazovou/zvukovou dokumentaci atp.). **Osobní fondy** (rodové archivy, rodinné archivy, fondy velkostatků) obsahují značné množství fotografických archiválií, které jsou významným zdrojem informací nejen ve vztahu ke konkrétní osobě a rodině, ale podle společenského postavení původce vypovídají i o dalších osobách, místech a událostech, kterých se původce osobně nebo zprostředkovaně prostřednictvím fotografií účastnil. Jsou nenahraditelným zdrojem informací pro etnology, sociology a v neposlední řadě také pro historiky fotografie. Obdobné informace přinášejí fotografické archiválie zrušených fotografických ateliérů, které občas přicházejí do archivů (častěji do muzeí). Kromě toho, že vypovídají o činnosti svého původce, dokumentují výborně určitý region – portréty osob, architektura nebo např. stavební práce, významné události atp.

Dalším zdrojem fotografií jsou **dary a případně nákup** od fyzických osob za účelem vytváření či doplňování archivních sbírek. Takové přírůstky jsou zpravidla cíleny na určitou historickou událost (Pražské povstání 1945, Rok 1968, 1. světová válka), lokalitu, osobnost apod. Většinou jsou dílem amatérských či příležitostných fotografů, což jim ovšem nijak neubírá na významu. Cílem těchto akvizic je vytváření nových archivních sbírek nebo doplnění sbírek stávajících, protože pro jejich kvalitní zpracování je důležité mít k dispozici velké množství srovnávacího materiálu z různých zdrojů. Některé archivy na tomto základě pořizují tzv. sbírky soudobé dokumentace, kdy na základě smluv uzavřených s místními fotografy nechávají dokumentovat události regionu (lokality, osobnosti atd.).

Depozita uložená v archivech na základě smlouvy o úschově většinou podléhají větším omezením pro badatelské i jiné využívání archiválií. Podmínky jejich využívání/zpřístupnění stanovil původce, v jehož vlastnictví zůstaly, a jedině on s nimi může disponovat, avšak péče o tyto archiválie byla zcela přenesena na archiv, tedy stát. Další fotografie pořizuje archiv svou **vlastní činností**. Největší podíl mají bezpečnostní mikrofilmy a negativy a také jejich matriční a studijní kopie. Zhotovují se za účelem dlouhodobé ochrany (tj. min. 100 let) archiválií před jejich totálním zničením (bezpečnostní mikrofilm) a také z důvodu preventivní ochrany kdy náhradou za originální archiválie se předkládají badatelům ke studiu studijní kopie archiválií. Režim

bezpečnostního snímkování, evidence, uložení a následné kontroly bezpečnostních mikrofilmů, je složitou záležitostí, s níž se státní archivy potýkají od počátku své existence⁶.

Jedním z dalších zdrojů fotografií uložených v archivech jsou pracovní cesty archivářů a často i badatelů do zahraničních archivů s cílem zjištění existence **archiválií bohemikálního charakteru**. Tato mnohdy systematická činnost probíhá od samého vzniku státních archivů (1954). Z cest archiváři přiváželi mikrofilmy (negativy) s reprodukcemi vybraných bohemik. V 50. letech minulého století zamýšlela tehdejší archivní správa vést společnou evidenci těchto archiválií, ale projekt se nakonec neuskutečnil.⁷

Archivy dále pořizovaly reprodukce archiválií pro výstavy a publikace klasickým fotochemickým procesem. Z takto pořízených negativů, dia pozitivů a zvětšenin pak vytvářely **sbírký reprodukcí archiválií**, které však byly dále jen těžko využitelné, přesto se v archivech uchovávaly. Analogové reprodukce dnes nahradily reprodukce digitální.

Shrnutí

Fotografické dokumenty/archiválie přicházejí do archivů nejen v rozmanitých formách (druzích), ale také z nejrůznějších zdrojů. Důležitým kritériem při archivním zpracování je provenienční princip. Způsob jejich původního uspořádání v rámci konkrétního archivního souboru nám může poskytnout cenné informace – obrazové i písemné archiválie se vzájemně doplňují. Od způsobu uspořádání se odvíjí volba vhodných podmínek pro dlouhodobé uložení (např. odděleně od písemných archiválií).

1. 3. Fotografie jako historický pramen

Od prvopočátku plnila fotografie nejrůznější funkce. Její úloha i postavení ve společnosti se měnilo nejen v souvislosti s rozvojem vědy a techniky, ale také v souvislosti s hospodářskými, politickými i společenskými proměnami, které především měly vliv na to, která složka (motiv, kompozice obrazu, použitá technika, fotografický materiál apod.) fotografického obrazu (jeho možnosti) v dané situaci byla akcentována, vystupovala do popředí.

Fotografické obrazy byly v době svého vzniku určeny výhradně pro paměť, zachycení okamžiku, který měl být na věky uchován. Byly zpočátku

6 První směrnice upravující problematiku bezpečnostního snímkování v archivech ČSR jsou z roku 1955.

7 V Národním archivu tvoří tyto materiály samostatnou řadu (sérii) archivního souboru Sbírká mikrofilmů, která čítá téměř 2000 záznamů v databázi Janus.

výsadou spíše movitějších lidí, kteří si jimi zdobili stěny svých příbytků. Fotografický obraz v podobě daguerrotypie v krátké době téměř nahradil malířskou portrétní miniaturu.⁸ Vedle portrétního motivu se postupně uplatňoval nový motiv – významné události, akce.⁹ Kromě „zachycení okamžiku“ výhradně pro paměť získával fotografický obraz postupně další dimenze.

Od 2. poloviny 19. století se fotografický obraz pozvolna stával významným zdrojem informací, pramenem poznávání. Nové technické (fotografické) vynálezy (kolódiový proces), ale také hospodářské a politické poměry v monarchii přispěly k masovému rozšíření fotografie a k její všeobecné oblibě. Formát vizitek a kabinetek poskytoval nové možnosti například v podobě vytváření rodinných alb a postupně vytlačoval fotografické obrazy zavěšované na stěny. Rodinné fotografické obrazy postihují každodenní život, včetně jeho sociálních aspektů, dokumentují významné rodinné události i společenské akce. Fotografové pořizovali snímky významných společenských událostí – otevření Prozatímního divadla (1862), Umělecké besedy (1863), založení Sokola atd. – čímž mimo jiné přispívali k šíření vlastenectví a národní hrdosti. Vizitky a kabinety a také další historické fotografické formáty – profesionální (např. Mignon, Princesse, Promenade atd.), amatérské (např. Adele, Ferdinand, Helene atd.), jejichž zdobné potisky (reversní strany) byly do jisté míry odrazem soudobého výtvarného umění – se staly významným sběratelským artiklem, který byl dostupný lidem bez rozdílu společenského postavení. Portréty herců, politiků, ale také fotografické obrazy pamětihodností a snímky cizích krajů se stávaly součástí sběratelských alb. Oblíbené byly v ateliéru aranžované obrazy např. řemeslných profesí, jejichž prostřednictvím se fotografové pokoušeli ovlivňovat smýšlení lidí.

Význam fotografie ještě stoupl v souvislosti se zdokonalením tiskových technik. Fotografie bylo možné celkem kvalitně otiskovat v novinách a časopisech, a tedy je zprostředkovat stále většímu okruhu lidí. Formovala se nová skupina „momentních“ fotografií, kteří nepotřebovali ke své práci ateliér, ale přesouvali se do terénu. Prostřednictvím fotografie dokumentovali důležité stavby – tunely, mosty, železniční tratě – tyto fotografie jsou zároveň svědectvím o zásazích do krajiny, události

8 Prvními daguerrotypisty byli především malíři oblíbených portrétních miniatur, kteří svá fotografická díla adjustovali podobným způsobem.

9 Jedním z nejstarších daguerrotypických „akčních“ snímků je slavnost Božího těla na Zeleném trhu v Brně (1841).

(např. Světová výstava ve Vídni), ale fotografie také sloužily praktickým potřebám. Z praktických důvodů byla v této době pořízena mimo jiné rozsáhlá fotodokumentace výrobních podniků v Čechách či fotodokumentace Schwarzenberských statků atd. S rozvojem cestování a turistiky přinášely fotografie nové informace a stávaly se věrohodným důkazem o návštěvě konkrétního místa.¹⁰ Záhy se projevila snaha o pořízení systematické fotodokumentace významných památek, což souviselo mimo jiné s vydáváním velkých knižních podniků a také s působením nového fenoménu – pohlednic¹¹. Jedním z podnětů bylo například dílo A. Sedláčka, Hrady, zámky a tvrze Království českého, v jehož později vydaných částech nahradily fotografie původní ilustrace bratří Liebscherů ad. Do fotografie stále více pronikal amatérský prvek, což bylo odrazem vývoje fotografické techniky a fotografických materiálů, které byly stále dostupnější většímu okruhu lidí.

Celá řada vědních oborů se snažila nalézt pro fotografii praktické uplatnění a tyto snahy ještě zesílily po zveřejnění objevu W. C. Röntgena. Na přelomu 19. a 20. století vznikala v českých zemích celá řada ústavů, škol a laboratoří zabývajících se výukou, zkoumáním a praktickým využitím fotografie a fotografických procesů.

Na konci 19. a na počátku 20. století můžeme pozorovat snahy o přiblížení fotografie umělecké tvorbě. Především pomocí vhodné optiky se fotografové snažili zachytit náladu a atmosféru snímané scény. Pro toto období bylo příznačné užívání ušlechtilých fotografických tisků, které dovolily fotografii více se přiblížit výtvarnému umění. Výsledný obraz mohl fotograf výrazně ovlivnit různými zásahy a každý tisk byl v zásadě originálem.

Konec 19. století s sebou přinesl rozvoj tzv. zpravodajské, reportážní fotografie informující o aktuálních událostech. „Reportážní“ fotografové byli někdy velmi pohotoví,¹² avšak bojiště první světové války lze nalézt spíše na „amatérských“ fotografiích přímých účastníků. Pohotově byly zaznamenávány události dokumentující dění kolem vzniku Československa a příjezdu T. G. Masaryka do Prahy. Stále četněji vydávané noviny a časopisy potřebovaly rychlé „zásobování“ obrazy dokumentujícími aktuální

10 V této době se formuje dokumentární fotografie, která je dnes označována jako etnografická. Přináší nejen obrazy z českých zemí, ale také z daleké ciziny – např. A. V. Frič a jím pořízená fotografická dokumentace indiánských kmenů Jižní Ameriky, jejich kultury, zvyků apod.

11 Počátky pohlednic spadají do 70. let 19. století a lze je zařadit do kategorie ušlechtilých fotografických tisků, které v 60. letech 20. století nahradila technika ofsetového tisku.

12 Např. sarajevský atentát (1914) zachytil Jaroslav Bruner-Dvořák. In: Scheufler, 2001, s. 158.

události, což v této době umožňoval technický pokrok (např. fotoaparát Rolleiflex). Vznikala řada agentur poskytujících rychlé obrazové zpravodajství (Centropress, Press Photo Service ad.).

Hospodářský růst po skončení 1. světové války byl hlavním důvodem rozmachu reklamní a propagační fotografie, která nalezla uplatnění nejen ve vydávaných propagačních tiskovinách, ale také na výstavách a různých prezentačních akcích (např. Baťa Zlín).

Dvacátá léta 20. století znamenala oživení zájmu o krajinářskou fotografii a žánrové snímky. Středem pozornosti fotografů se stalo město, ulice, každodenní život. Fotografie každodennosti vykazovaly mimo jiné i sociální aspekt v podobě působivých snímků žebráků, trhovců a představitelů dalších sociálních i etnických skupin.

Všechny uvedené i další funkce plní fotografie dodnes – analogová data byla nahrazena digitálními, temná komora počítačem, paměťové karty téměř zlikvidovaly výrobce klasického fotografického filmu nebo alespoň silně zredukovaly jejich produkci a chemické procesy byly nahrazeny softwarovými prostředky. Nezáleží na tom, kolik snímků pořídíme, protože je to levné a máme možnost snadného výběru. Kromě dokumentární a informační hodnoty fotografie je často kladen důraz na hodnotu výtvarnou a na působivost sdělení. To bývá hlavním důvodem k manipulaci s fotografickým obrazem (informací).

Shrnutí

Při popisu fotografií je důležité si uvědomit účel, za jakým byla fotografie pořízena (dokumentační, reportážní, propagační, žánrová atd.), to nám dovolí zařadit ji do širšího kontextu a poskytnout badateli další informace například jde-li o fotografii amatérskou či profesionální, do jaké míry byla zobrazená scéna aranžovaná atd.

1. 4. Fotografie jako objektivní odraz skutečnosti?

Většina z nás je přesvědčena, že fotografický obraz je věrným odrazem reality. Vyplývá to ze samotné podstaty fotografie: namíříme objektiv na scénu či předmět a stiskneme spoušť. Výsledkem je pravdivé zobrazení reality nacházející se před objektivem, ale – výsledný obraz je pouze dvojrozměrným zobrazením trojrozměrné předlohy, je na něm zachycena pouze ta část akce/scény, kterou obsáhne použitý objektiv a jejíž „výřez“ zvolil fotograf. Podstatnou roli hraje světlo, použitý fotografický

materiál atd. Výsledný obraz je ovlivněn fotografem, jeho smýšlením, estetickým cítěním a v neposlední řadě účelem, který ke vzniku fotografie vedl (viz 1.3.).

Fotografické obrazy, jejich motivy, témata i ztvárnění byly vždy, kromě subjektivního přístupu fotografa, ovlivňovány také aktuálními vnějšími poměry – společenskými, hospodářskými a politickými. Působení vnějších vlivů je třeba si dobře uvědomit při popisu fotografie, což následně umožní historikům její správnou interpretaci. Například během druhé světové války byly propagovány především fotografie zachycující úspěchy německé armády, které byly často buď aranžované nebo zmanipulované. V každé době mizely z fotografií nepohodlné osoby či symboly (nejen v sovětském Rusku) nebo naopak byly do obrazu zakomponovány kladně smýšlející či zdravící davy a v každé době velmi dobře fungovala cenzura a autocenzura (kromě jiných i prezident Masaryk dbal na to, aby na fotografiích vypadal důstojně a nedovolil zveřejnit fotografii, která se mu nelíbila).

Vždy byla možná manipulace s fotografickým obrazem, a tedy není výsadou digitálního věku, ale digitální data lze pozměnit mnohem snáz a téměř beze stop. Za účelem „vylepšení kompozice“ jsou do fotografických obrazů přidávány různé předměty či naopak odstraňovány rušivé prvky (sloupy el. vedení, větve stromů apod.). Proti některým typům manipulace nelze nic namítat, pokud je použijeme k úpravě fotografií z rodinné dovolené nebo v případě fotografií výtvarných. V případě reklamní fotografie nás manipulace s obrazem také nepohorší a někdy je dokonce žádoucí. Problémem se manipulace s fotografickým obrazem stává v oblasti (novinářské/reportážní) dokumentární fotografie, zejména dojde-li k záměrnému zkreslení zobrazené situace, k posunutí významu ap. I když i v těchto případech je fotograf často veden dobrým úmyslem a chce pouze zvýšit působivost scény (a často též svůj honorář).

Shrnutí

Během archivního zpracování je třeba se pokusit o odhalení stop případné manipulace. To je možné máme-li k dispozici originální negativ a dostatečné množství srovnávacího materiálu. Pak dokážeme většinu případů manipulace (fotomontáž, retuše apod.) rozpoznat a často i dovodit za jakým účelem byly provedeny. V případě digitálních dat lze rovněž některé způsoby manipulace fotografického obrazu rozpoznat pomocí SW prostředků, dokonce vznikl vědní obor, který se speciálně zabývá forenzní analýzou digitálních dat.

1. 5. „Čtení“ – popis a interpretace fotografického obrazu

„Čtení“ a následný popis fotografií činí (nejen) archivářům problémy. Archiváři se často inspiroují zpracováním fotografií v muzeích a galeriích, což však může být zavádějící, a to vzhledem k tomu, že pro kurátora výtvarně zaměřených fotografických sbírek v muzeu/galerii je důležité hledisko výtvarného pojetí fotografického vyobrazení, jeho kompozice a také osobnost autora. Archivář by však měl upřednostnit jeho informační (dokumentární) hodnotu oproti hodnotě výtvarné. Autor fotografií uložených v archivech většinou není znám.

Často se objevuje snaha popisovat nebo spíše interpretovat motivy zachycené na fotografii v „hierarchickém“ uspořádání např. 1. plán a 2. plán nebo hlavní a vedlejší motiv.¹³ Podle našeho názoru může být toto hledisko dobře uplatněno u výtvarné fotografie, kdy fotograf/autor komponoval obraz s určitým úmyslem. V tomto případě se předpokládá dobrá znalost osobnosti fotografa, jeho práce i dalších souvislostí, pak lze odhadnout, co autor zamýšlel sdělit především a co je na obraze zachyceno jen proto, aby byl působivější – to je především otázkou interpretace/dedukce. Popis fotografických vyobrazení často odpovídá zaměření konkrétní instituce (archivu, muzea apod.) nebo specializaci zpracovatele.

Příklad rozdílného popisu a interpretace fotografického obrazu si můžeme vypůjčit ze studie Filipa Wittlicha¹⁴ (obr. 1 a 2):

Interpretace autora:

„Dva snímky zachycující Ladislava Sitenského ve Francii na začátku a na konci války tak mohou vedle potvrzení prostého faktu, že Sitenský jako voják své okolí fotografoval (filmoval), představovat zároveň médium jako široké interpretační pole sevřené z jedné strany referenční zkušeností, z druhé jeho kódovanou povahou. Na starším snímku nevidíme, co je předmětem soustředěného zájmu portrétovaného. Zastaralý měchový fotoaparát a uniforma z první světové války však evokuje dobu, kdy nepřipravenou Francii očekávalo brzké zhroucení v bleskovém německém tažení roku 1940. Naproti tomu snímek filmování z konce války zachycuje také námět, o který se portrétovaný zajímá.

13 Příklad: na fotografii stojí před významným palácem luxusní automobil známé značky. Fotografie popisoval architekt, který viděl budovu paláce, před níž zastavil automobil (pokud se o něm vůbec zmínil). Manager automobilky viděl luxusní automobil před budovou paláce. Který z obou motivů je tím hlavním, prvoplánovým?

14 Wittlich, Filip. Fotografie jako pramen k dějinám válečného exilu. In: Sborník Historická fotografie. Hradec Králové: 2006. s. 64nn.

Obr. 1. Anonym. Bez názvu (Ladislav Sitenský). Francie, 1940. In: Sitenský, 1997, s. 17

Obr. 2. Anonym. Bez názvu (Ladislav Sitenský). Francie, 1945. In: Sitenský, 1997, s. 18

Je náhodou, že trosky budovy jsou právě kostelem? Pokud připustíme, že nejde o pouhou shodu okolností, ale o víceméně vědomý záměr, kdy kostel je znakem – symbolem, můžeme volbu vysvětlit vědomým nebo podvědomým spojením představy zničeného kostela s válečnou destrukcí duchovních a kulturních hodnot. Fotografie sama by potom byla více než pouhou momentkou z natáčení dokumentárního filmu. Byla by portrétem, který symbolizuje vlastní poslání fotografa: zachytit prostřednictvím zdánlivě jednotlivosti svým objektivem v reálném čase marnost i slávu lidského bytí.“

Při prostém slovním popisu (motivu) obsahu fotografie by se archivář měl vyvarovat vyvozování subjektivních předpokladů, a nejprve popsat to, co na fotografii skutečně vidí. Pozornost je třeba zaměřit nejen na objekty, které jsou na fotografii zachyceny, ale také např. na počasí – svítilo slunce, pršelo, bylo bláto, sucho, kvetly stromy atd. Popis sebemenšího detailu nám v budoucnu ušetří mnoho práce.¹⁵ Teprve po důkladném prostudování všech souvislostí a získání dalších informací by se mohl pokusit snímek interpretovat a tím poskytnout badateli další, nadstavbové informace (obr. 3).

Pokud archivář disponuje potřebnými znalostmi a zkušenostmi, může poskytnout badateli širší informace. V úvahu připadají například následující kritéria, která umožní následnou interpretaci fotografického obrazu a jeho zařazení do širších souvislostí:

- **autor = fotograf**, pokusit se zjistit co nejvíce údajů o jeho osobě, místě působení, žánru a o způsobu jeho práce. To nám může pomoci při zjišťování zda-li a kde by mohly být k dispozici další snímky nebo originální negativy – srovnávací materiál. V případě další **interpretace** (netýká se popisu) snímku můžeme v určitých případech usuzovat, proč konkrétní snímek pořídil, za jakým účelem
- **použitý fotografický materiál** a fotografická technika mohou poskytnout informace o tom, zda jde o záběry amatérské, pořízené z osobního zájmu za pomoci „amatérské“ fotografické techniky na běžně dostupný fotografický materiál či zda lze rozpoznat určité

¹⁵ Dotazy badatelů jsou rafinované a je třeba se na ně důkladně připravit. Před časem jsme například vyhledávali „úsměvy prezidentských manželek“ a byl to problém, protože portrétů manželek prezidentů máme uloženo několik set, ale nenapadlo nás při archivním zpracování poznamenat údaj o úsměvu. Nedávno se jeden novinář pokoušel zjistit, který z našich prezidentů byl levák. Zdánlivě maličkosti, které by však při pozorném „čtení“ a následném popisu fotografie usnadnily práci.

Obr. 3. Příklad archivního popisu:

- uprostřed průjezdu (boční vstup do budovy Čs. rozhlasu v Balbínově ulici) leží český strážník. Na levé straně průjezdu stojí (levým bokem přitisknutý ke zdi) muž v klobouku a v tmavém plášti se zbraní v ruce, nahlíží do průjezdu

Možná interpretace:

- český strážník padl přímo u bočního vchodu obléhané budovy Čs. rozhlasu

profesionální prvky, které dávají tušit např. přítomnost propagačních či propagandistických účelů – profesionální vybavení i kvalitní materiál, který pro amatéra byl těžko dostupný. Znalost této problematiky nám může mj. pomoci fotografii datovat

- **způsob osvětlení (ateliérové/venkovní), aranžmá scény, výběr úhlu pohledu, ostrost snímku** – vypovídají o bližších okolnostech

- záběru, např. neostře snímky pořizovali většinou amatérští fotografové bez kvalitního vybavení a materiálu. Ateliérové snímky jsou naopak pečlivě nasvícené, zaostřené a většinou také naaranžované
- důležitý je **kontext jednotlivých snímků** např. na kinofilmu či svitkovém filmu – ze sledu jednotlivých obrazových polí lze vyčíst další informace a obdobnou vlastnost lze vysledovat i v chronologicky uspořádaných albech
 - pokud máme k dispozici **originální negativ**, máme zároveň k dispozici informace o retuších, které mohou změnit význam fotografického obrazu
 - nelze opomenout **informace** zaznamenané **na reverzní straně fotografie**
 - motiv snímku je třeba chápat **v historických souvislostech**, protože žádný děj zachycený fotografickým obrazem není vytržen z historických souvislostí snad kromě fotografických obrazů inspirovaných výtvarným uměním

Shrnutí

Prvořadým úkolem archiváře je přečíst to, co je na fotografickém snímku „napsáno“ pokud možno způsobem, který jednotlivé snímky vzájemně odlišuje, vše ostatní – dedukce, interpretace, podrobení fotografického obrazu pramenné kritice – je především věcí historika, dalšího zpracování nebo toho, kdo chce fotografii použít jako historický pramen a nikoliv jako pouhou ilustraci.¹⁶

1. 6. Zásady správné archivace fotografií¹⁷

Fotografie jsou křehké svou podstatou (podložka, citlivá vrstva) i způsobem záznamu obrazové informace. Chemické procesy, které vedly k jejich zhotovení, byly a jsou náročné a různorodé. Při archivním zpracování fotografií je třeba vzít v úvahu nejen obsaženou informaci, ale také to, že se jedná o objekt, který sám o sobě může poskytnout řadu informací např. z technického a technologického hlediska. S přihlédnutím k tomuto faktu

16 Viz studie Tomáše Jakla – Rozjímání nad fotografií a jejím obrazem, kde mistrně nejen popisuje/srovnává dva snímky pořízené v krátkém časovém odstupu, ale také je interpretuje. In: Kuděj, Časopis pro kulturní dějiny. Roč. 1. 1999. s. 60nn.

17 Částečně převzato (upraveno) ze studie Dobrusskin, Sebastian – Hesse, Wolfgang – Jürgens, Martin – Pollmeir, Klaus – Schmidt, Marjen. Příručka Základy archivace fotografií. Zvláštní vydání č. 1 časopisu Rundbrief Fotografie. 4. rozšířené vydání. 2001.

je obtížné zachytit oba druhy informace nějakou reprodukcí a především z toho důvodu je třeba uchovat originál po dobu co možná nejdelší.

Při archivaci fotografií je tedy třeba dodržovat alespoň minimální zásady:

Obecně:

- vždy pracujte v čistých bílých bavlněných (nitěných) rukavicích, na čištění nepoužívejte vodu ani saponáty
- prach a další nečistoty odstraňujte za pomoci fénu nebo malého ventilátoru, lze použít velmi jemné štětce (kosmetické), z nichž je však nutné neustále odstraňovat prach
- v případě většího znečištění se poraďte s restaurátory
- nepoužívejte žádné kovové předměty, kancelářské sponky ani lepidla a lepicí pásy
- fotografie na papírové podložce označujte měkkou tužkou na reverzní straně
- desky a filmy označujte speciálním popisovačem na straně podložky (NE na straně emulzní vrstvy!)
- spolu s restaurátory provádějte pravidelné kontroly fyzického stavu

Ukládací prostory:

- fotografie ukládejte odděleně od ostatních typů archiválií; v ideálním případě ukládejte odděleně černobílá a barevná fotografická vyobrazení; speciální prostředí musí být vytvořeno pro hořlavé materiály (nitrát celulózy) a materiály na podložce CTA (acetát celulózy)
- v depotních místnostech udržujte stabilní klimatické podmínky, tj. bez teplotních výkyvů a bez kolísání relativní vlhkosti
- snížením teploty pod 20°C zamezíte nastartování chemických procesů u černobílých fotografií
- snížením teploty (kol. 0°C) v místě uložení barevných fotografií velmi zpomalíte proces jejich stárnutí
- hodnotu relativní vlhkosti je třeba udržovat pod 50%, při vyšší vlhkosti hrozí nebezpečí např. růstu plísní
- zajistěte tmavé prostředí, nejlépe bez oken, světlo poškozuje fotografie nevratně
- nedovolte dlouhé a časté vystavování
- zamezte působení UV záření (časté a dlouhé exponování světlem), kromě nastartování chemických procesů způsobuje degradaci barviv

- zamezte působení infračerveného záření – tepla, tj. sluneční záření, halogenové i běžné žárovky, které fotografie nadměrně vysušuje
- zamezte přímému styku s vodou

Ukládací zařízení

- doporučuje se ukládat odděleně jednotlivé druhy desek (želatinové, kolódiové, ambrotypové, ferrotypové apod.) i další druhy nosičů fotografických obrazů
- skříně a regály musí být z nekorodujícího a nehořlavého materiálu
- pro ukládání desek jsou vhodné zásuvkové skříně (tzv. kartotéční skříně), které lze použít v kombinaci s vhodnými ukládacími prostředky
- desky by měly být umístěny vertikálně, nejlépe zavěšené bez možnosti posunu

Ukládací prostředky (obalový materiál)

- obecně platí, že nesmí obsahovat žádné škodlivé příměsi, doporučujeme program Fotoarchiv; lze odkázat na ISO 18902: 2007 Zobrazovací materiály – Zpracované zobrazovací materiály – Alba, rámovací a uskladňovací materiály
- nepoužívejte běžné archivní krabice
- používejte různé velikosti (formáty) obálek a krabic s ohledem na rozměr nosiče
- nestohujte na sebe příliš mnoho fotografií (poškození otlakem a otěrem), jednotlivé snímky alespoň prokládejte speciálním papírem nebo ukládejte do speciálních obálek
- desky a filmy adjustujte zásadně jednotlivě do speciálních obálek
- z plastových obalů lze použít polypropylén (PP), v žádném případě nepoužívejte PVC

2. Archivní zpracování fotografií

2.1. Základní evidence

Fotografické archiválie jsou v evidenci Národního archivního dědictví (NAD) evidovány jako samostatné archivní fondy a sbírky nebo jako dílčí části archivních souborů. Provenienční princip je respektován vždy.¹⁸

18 Viz kapitola 1.2. Zdroje fotografických dokumentů.

Archivní soubory tvořené zcela nebo z podstatné části fotografiemi (přejímá) spravuje a zpracovává v případě Národního archivu specializované oddělení. V archivech, kde není zřízeno specializované pracoviště, by měl být v ideálním případě vyškolen archivář – specialista, jemuž by byla vyhrazena správa samostatného depozitáře. Pokud fotografické (kinematografické, zvukové) archiválie tvoří samostatnou část archivního souboru, mají být od něho fyzicky odděleny, zaevidovány na dílčích evidenčních listech NAD a předány k uložení a do péče archiváře – specialisty.

V Národním archivu je tento postup dán především možností ukládat fotografie v prostředí specializovaných depozitářů, kde jsou udržovány konstantní hodnoty teploty a relativní vlhkosti. Především vysoká relativní vlhkost, která se v ostatních archivních depozitářích pohybuje nad hranicí 55%, je pro světlocitlivé materiály zcela nevhodná.¹⁹ Vytvoření základních podmínek vhodných pro dlouhodobé uložení fotografických archiválií většinou nevyžaduje velkou finanční investici.²⁰

V případech, kdy jsou fotografické archiválie v archivním souboru volně „roztroušeny“, je vhodné je rovněž vyjmout a označit tak, aby byla zachována přímá souvislost s uspořádáním původního archivního souboru a předat je k uložení do speciálních depozitářů. Je na zvážení zpracovatele archivního souboru, zda-li je nutné fotografii v archivním souboru nahradit nějakou reprodukcí, kopií či zda stačí odkaz na oddělené uložení.²¹

Pokud je fotografie „neoddělitelnou“ částí písemnosti, je k němu např. přinýtována nebo přilepena (např. NA, Policejní ředitelství Praha – pasové záležitosti) zůstává i nadále v tomto archivním souboru,²² při zpracování je třeba aplikovat příslušná pravidla.

19 Nevhodnost uložení světlocitlivých materiálů v běžných depozitářích je patrná pouhým okem. Pokud je světlocitlivý dokument přenesen do badatelské v krátké době se zvlní a na omak je patrná vlhkost. Po vyschnutí (po delším pobytu v přípravně) se zkroutí a při pokusu o jeho neodborné vyrovnání praskne (roztrhne se).

20 Viz kapitola 1.6. Zásady správné archivace fotografických dokumentů.

21 Např. v archivním fondu ÚV KSČ – Klement Gottwald byly mezi písemnými archiváliemi „volně roztroušeny“ skleněné desky. Manipulací s archivními krabicemi docházelo k jejich mechanickému poškození. Problematické je ale také uložení fotografií na papírové podložce spolu s písemnostmi, protože fotografický papír má jiné vlastnosti než běžný kancelářský papír. K silnému poškození dochází mj. vlivem koroze kancelářských kovových sponek, otlakem apod.

22 Vzhledem k tomu, že způsoby připevnění poškozuji nejen fotografii, ale i písemnou archiválii, k níž je připojena, je třeba zvážit odstranění nejen kovových sponek, nýtů, ale také lepidel. To však ve většině případů vyžaduje odborný zásah restaurátora.

2.2. Typy fotografických archiválií

Před zahájením vlastního archivního zpracování je třeba provést průzkum archivního souboru za účelem zjištění způsobů záznamu informace a druhů nosičů²³ a případně jejich rozměrů. Vzhledem k tomu, že jednotlivé druhy nosičů je vhodné ukládat odděleně a adjustovat odlišnými způsoby, je třeba fotografie roztrdit na²⁴:

A. (analogové) černobílé

- historické fotografické techniky²⁵
- ušlechtilé fotografické tisky²⁶
pohlednice do r. 1960²⁷
- na papírové podložce
- fotografické desky
ferrotypové (tj. kovové)
skleněné
jiné
- listové filmy
nitrát celulózy (nitrocelulóza)
acetát celulózy (CTA)
ostatní (např. polyester)
jiné
- svitkové filmy a kinofilmy
nitrát celulózy
acetát celulózy
ostatní
- mikrofilmy
bezpečnostní
matriční
studijní
jiné
- mikrofiše

23 Viz kapitola 1.1. Klasifikace archivních dokumentů podle druhu nosiče a způsobu záznamu (kódování) informace

24 Charakteristika uvedených nosičů – viz kapitola 3. Výklad pojmů

25 Viz 2.7.5. druh nosiče

26 Viz pozn. 25

27 Od roku 1960 jsou pohlednice zhotovovány ofsetovou tiskovou technikou (není fotografická metoda). Sbírky pohlednic a pohlednice by neměly být součástí fotobírek, i když je možné na ně do jisté míry aplikovat stejná pravidla popisu. Zde uváděno proto, že v některých archivech jsou pohlednice považovány za fotografie.

bezpečnostní
matriční
studijní
jiné

B. (analogové) barevné

- historické fotografické techniky
- ušlechtilé fotografické tisky
pohlednice do r. 1960
- na papírové podložce
- fotografické desky
skleněné
ostatní
- listové filmy
acetát celulózy (CTA)
ostatní
- svitkové filmy a kinofilmy
acetát celulózy (CTA)
ostatní
digitální (nejsou předmětem tohoto návrhu)

Tímto způsobem získáme důkladný přehled o množství jednotlivých typů fotografických vyobrazení, který umožní udělat si představu o tom jaká ukládací zařízení (regály, skříně, police, kontejnery) a ukládací prostředky (PP obaly, papírové obálky, krabice, závěsné desky, šanony atp.) budeme při zpracování potřebovat. Zjistíme, jaké množství fotografií máme na nebezpečných podložkách (nitrát celulózy) a na nestabilních podložkách (acetát celulózy), což je důležité nejen z hlediska bezpečnosti fotografických archiválií, ale též z hlediska bezpečnosti archivních budov a ostatních archiválií. Nebezpečné a nestabilní nosiče musíme ukládat odděleně a při nízkých teplotách (prozatímním řešením může být např. chladnička), ve speciálních ukládacích prostředcích a provádět jejich pravidelné kontroly. Stejně tak odděleně v naprosté tmě a při nízké teplotě bychom měli ukládat barevné fotografie, které obsahují nestabilní složku – barviva.

Upozornění

*Na tomto místě považujeme za nutné upozornit na nebezpečnou podložku **nitrát celulózy (nitrocelulózu)**, která se používala od roku 1889 (Kodak). Z hlediska vývoje fotografie šlo o významný vynález, který umožnil používání svitkových filmů,*

kinofilmů a především filmových pásů. Používání nitrocelulózy u nás bylo zrušeno vyhláškou č. 87/1960 Sb., ale používala se až do „spotřebování zásob“ – cca pol. 60. let. Kromě snadné vznětlivosti je tato podložka také chemicky nestabilní, uvolňuje plyny (např. oxid dusíku), které urychlují její rozpad.

Identifikace není snadná, někdy bývá na okraji filmového pásu nebo listového filmu napsáno „nitrate“, ale ne všichni výrobci tento způsob značení používali. Jedním z poznávacích znaků může být vysoká kroutivost (svitek filmu „střílí“). Spolehnout se můžeme na datování až do dvacátých let 20. století se nitrocelulóza používala výlučně; od 20. do konce 50. let se souběžně používala ještě podložka acetátová a od 50. let se vyrábějí výhradně bezpečné (safety) podložky. To ovšem neznamená, že se nitrocelulóza přestala okamžitě používat. Jednoznačnou identifikaci zjistíme pouze chemickou zkouškou, kterou je třeba provádět v laboratorních podmínkách.

Rozpad nitrocelulóзовé podložky je relativně rychlý a probíhá v pěti vizuálně a čichově vnímaných fázích:²⁸

1. žlutavé zabarvení podložky znamená počátek destrukce obrazu
2. emulze (citlivá vrstva) začíná lepit, jednotlivé vrstvy pásu se lepí k sobě i k obalům, je cítit nakyslý čpavý zápach
3. v emulzi se objevují bubliny plynu, zápach je velmi intenzivně čpící
4. původně pružný film je měkký, pokrytý vazkou vrstvou připomínající vazelinu
5. totální destrukce – film se rozpadne na hnědý prach

Degradaci lze zpomalit uložením při nízké teplotě (do 5° C) a relativní vlhkosti (do 40%) a použitím vhodného obalu, který musí být prodyšný.

Všechny hořlavé materiály by měly být přepsány na bezpečnou podložku. Při přepisu však dochází ke ztrátě informací (např. details v kresbách, atp.), takže většina institucí se snaží uchovávat i hořlavé podložky. Archivace je možná, pokud materiály nepřekročily 2. fázi destrukce.

Acetátová podložka (acetylcelulóza, resp. triacetylcelulóza – CTA) se používá od roku 1908, ve fotografii od dvacátých let 20. století. Je označována jako bezpečná, ale vykazuje značnou nestabilitu. Řetězec CTA podléhá degradaci několikerého typu, ale při všech dochází ke zkracování řetězce CTA – délka řetězce určuje fyzikální vlastnosti podložky – pružnost a pevnost. Tím, že se řetězce zkracují, dochází k definitivní degradaci podložky a pokud je materiál uložen ve vlhkém prostředí dochází ke kyselé hydrolyze glykosidických vazeb a k autokatalytickému rozkladu, který je označován jako **octový syndrom**.

28 In: TECHNIKY ošetření uložení a duplikace archivních fotografických snímků. Ivan Daneš, Milan Večeřa, Antonín Krejčí. Praha: Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií. 1996. 44 s.

Detekce²⁹ je možná čichem – čpící zápach připomínající ocet. Lze použít speciální detekční pásky a v ideálním případě speciální krabice s barevným čidlem, které změnou barvy indikuje stupeň nákazy. Další rozklad urychluje působení oxidů dusíku a katalýza těžkými kovy z ovzduší nebo z kovových krabic, v nichž bývají fotografické filmy uloženy (těžký nýt a sponky z papírových krabic). Jakmile je proces rozkladu jednou nastartován nelze ho zastavit, je možné ho pouze zpomalit, a velmi rychle se šíří (je „nakažlivý“).

Pokud jsou CTA filmy uloženy správně – proces rozkladu je minimalizován, trvanlivost CTA podložky je prokázána na 200 let. Rizikovými faktory jsou teplota, vlhkost, kyselé prostředí, přítomnost oxidů dusíku a síry, těžkých kovů

Archivace zasažených filmů v zásadě není možná. Zjištěním stupně rozkladu lze pouze doporučit postup, tj. pořadí, kvalitu a rychlost přepisu archiválií. Originály je třeba skartovat.

2. 3. Jednotka popisu

Nejvyšší úroveň popisu je **archivní soubor**. Další, nižší úrovně jednotky popisu může vymezit zpracovatel při pořádání archivního souboru. Pokud archivní soubor obsahuje původní vnitřní členění (např. věcné nebo chronologické) lze jej využít, avšak v případě fotografií tomu tak většinou nebývá, a proto je možné vytvořit umělé schéma, které odpovídá charakteru archivního souboru. Nižší jednotkou popisu je *série*, která je vyjádřením věcných či obsahových souvislostí mezi jednotlivými skupinami archiválií v rámci archivního souboru. Vytváří se na základě původní spisové manipulace nebo v případě fotografií na základě pořádacího schématu většinou uměle vytvořeného. Série nižších úrovní (podsérie) popisují jednotlivé úrovně hierarchické struktury uspořádaného archivního souboru. Na nejnižší úrovni jsou **složky a jednotliviny³⁰**.

2. 4. Hlavní oblasti popisu

Fotografické archiválie poskytují informace dvojího typu:

- informace, které získáme „přečtením“ případně interpretací obsahu
- informace, které poskytuje vlastní podstata dokumentu – nosič a způsob záznamu (technika zhotovení), tj. vnější forma dokumentu.

²⁹ Viz poznámka 28

³⁰ Termín jednotlivina byl v rámci přípravy Základních pravidel pro zpřístupnění archiválií vyhrazen pouze pro evidenční jednotky. Při zpracování se má používat termín jednotlivost. Tento návrh oba termíny nerozlišuje.

Oba typy informací jsou stejně důležité a mohou výrazně ovlivnit způsob popisu i další interpretace archiválie. Toho jsme si byli vědomi již při zpracování podkladů pro vytvoření databáze FOTO (na počátku 90. let 20. stol.) a rozdělili jsme popis na dvě, respektive tři části:

1. část technickou (údaje o nosiči, technice apod.)
2. část obsahovou (včetně identifikačních a doplňujících údajů)
3. část obsahující údaje nutné pro inventarizaci reprodukcí archiválií (tj. odkaz na reprodukovanou předlohu).

Tento systém se osvědčil a v určité míře byl zapracován i do databáze JANUS, která je v současnosti používána Národním archivem.

Pro novou metodiku navrhujeme po vzoru mezinárodních standardů čtyři hlavní oblasti popisu zahrnující:

- **identifikační údaje**, které umožní vyhledat konkrétní fotografický obraz v rámci země, instituce, archivního souboru nebo jeho dílčí části. Poskytují základní informace o původu archivního dokumentu (provenienci); umožňují důslednou kontrolu a jednoznačné zařazení archiválie do konkrétního archivního souboru
- **údaje o obsahu**, poskytují orientaci v archivním souboru vzhledem k badatelskému využívání. Jde o stručný, výstižný popis obsahu fotografie a další údaje (jména/názvy, místa atd.). K dispozici by měly být rejstříky, deskriptory, klíčová slova apod.
- **technické údaje** informují o druhu nosiče, způsobu záznamu informace, zároveň také o fyzickém stavu, jsou určující pro správný způsob dlouhodobého uložení, pro způsob badatelského využívání i pro volbu optimální reprografické technologie
- **administrativně – legislativní údaje** představují možnost zaznamenat informace o vlastnictví, autorských právech, omezení badatelského využívání, vystavování, kontrolách fyzického stavu (restaurátorské protokoly), záznamy o provedených restaurátorských zásazích apod.

Dále jsme se pokusili navrhnout jednotlivé prvky archivního popisu v rámci každé z uvedených oblastí. Je na zpracovateli a na zaměření paměťové instituce, které z nich se rozhodne používat pro konkrétní úroveň popisu či navrhne další (nebo dílčí)³¹.

31 Problematika zpracování archiválií obecně, tj. vyšších úrovní je předmětem připravovaných „Základních pravidel pro zpřístupnění archiválií“ a není součástí tohoto návrhu – údaje o instituci, původu, výběr archiválií, vymezení archivního souboru, popis archivního souboru, tj. dnešní úvod archivní pomůcky. Technické řešení rovněž není předmětem předkládaného návrhu. Předpokládá se odborná diskuse k tomuto tématu.

2. 5. Identifikační údaje

Identifikace země, instituce atp. (tj. vyšších úrovní popisu) je řešena v rámci Základních pravidel pro zpracování archiválií a je specifikována mezinárodními standardy ISDIAH, ISAD(G), ISAAR(CPF). Stejně tak podrobně je řešen obecný popis archivních souborů a jejich původců.

2. 5. 1. Jednoznačný identifikátor (povinné)

Základem identifikace **archivního souboru** nebo jeho dílčí části zpracovávané v rámci jednoho archivu je jednoznačný identifikátor. Takovým identifikátorem může být v rámci archivu číslo evidenčního listu NAD – uvádí se jednoznačná identifikace v podobě čísla evidenčního listu NAD a názvu archivního souboru případně čísla NAD a názvu dílčí části archivního souboru.

Při identifikaci dokumentů na úrovních sérií, podsérií, složek v rámci archivního souboru nebo jeho dílčí části můžeme akceptovat původní označení vytvořené např. původcem nebo můžeme vytvořit „umělý“ systém identifikace. Systém identifikace stanovíme při pořádání archiválií, počet prvků (úrovní) není omezen. Systém signatur (použité znaky a počet úrovní) může být různý, a proto musí být vždy důkladně popsán. Z popisu musí jasně vyplynout hierarchická struktura uspořádání archivního souboru.

Pro jednoznačnou identifikaci **jednotlivin** používáme zpravidla přírůstková (pořadová čísla), která spolu s označením úrovní tvoří signaturu.

2. 5. 1. 1. Identifikace nosiče

V případě archivního zpracování na úrovni jednotlivin je obvyklé, že fotografie (jednotlivina) stejného obsahu se v souboru vyskytuje v několika podobách, tj. na různých nosičích – deska, film, papír a různý může být způsob záznamu informace – např. analogový (pozitivní, negativní), digitální. V tom případě je třeba k jednomu popisu obsahu přiřadit záznamy o různých druzích nosičů (viz dále – technické údaje). Označení druhu nosiče se doporučuje uvádět za přírůstkovým číslem (označením jednotliviny) a jeho „podoba“ závisí na zpracovateli. Např. v Národním archivu se používá systém římských číslic: III pro negativ; II pro mikrofilm, I pro fotografický snímek atp. V dále uvedených příkladech používáme označení písmeny: N = negativ, M = mikrofilm, P = fotografie na papírové podložce.

Příklady

NAD + název fondu, sbírky

NAD + název dílčí části fondu, sbírky

Série

Podsérie

Složka

Jednotlivina (druh nosiče)

Příklad 1:**(813 Ministerstvo železnic I. (archivní fond))****813/1 Ministerstvo železnic I. – fotografické dokumenty (dílčí část archivního fondu)****A** Stavby (série)**a** Stavba mostů (nižší série)**1** u stanice Hloubětín (jednotlivina) N**1** u stanice Hloubětín (jednotlivina) P**2** detailní pohled na dělníky u stanice Hloubětín (jednotlivina) N**3** u stanice Chotýčany (jednotlivina) N**4** starý železniční most přes Botič u Michle, trať Nusle – Modřany,
pohled od Michle zprava (jednotlivina) N**B** Železniční vagóny (série)**Signatura:** 813/1//A//a//1N 813/1//A//a//1P 813/1//A//a//2N atd.**Příklad 2:****1313** Sbírka alb (archivní sbírka)**A** Pražské povstání 1945 (série)**a** Boj o čs. rozhlas (složka)**1** skupina šesti ozbrojených mužů v Balbínově ulici (jednotlivina) P**2** skupina mužů (někteří jsou ozbrojeni) se schovává za nákladním autem
(na dveřích je nápis Václav Štorp), které zastavilo napříč Balbínovou ulicí
před kamenictvím MUSIL (jednotlivina) P**3** uprostřed průjezdu do domu v Balbínově ulici leží český strážník. Z levé strany
k němu přichází muž v klobouku se zbraní v ruce (jednotlivina) P**Signatura:** 313//A//a//1P 1313//A//a//2P atd.**Příklad 3:****1317** Drtikol, František (archivní fond)**A** Portréty (série)**a** Čekanová, Anna (1906–1969) – tanečnice (složka)

55 001	<i>klečící na křesle (jednotlivina)</i>	N
55 001		P
55 002	<i>sedící (jednotlivina)</i>	N
55 002		P
55 003	<i>portrét – poloprofil (jednotlivina)</i>	N
55 003		P
b	<i>Nikolská Jelizaveta (1904–1955), ruská tanečnice, od 1922 působila v Praze, 1923– 1926 byla primabalerínou Národního divadla (od 1927 – Paříž) (složka)</i>	
59 556	<i>emotivní portrét – poloprofil (jednotlivina)</i>	N
59 557	<i>v tanečním postoji (jednotlivina)</i>	N
59 558	<i>v divadelním kostýmu (jednotlivina)</i>	N
Signatura: 1317//A//a//55 001N 1317//A//a//55 001P 1317//A//a//55 002N atd. 1317//A//b//59 556N 1317//A//b//59 557N atd.		

2. 5. 2. Alternativní identifikátor³²

Kromě aktuální jednoznačné identifikace archivního souboru, série i každého jednotlivého archivního dokumentu by měla být možnost zaznamenat jeho původní označení, původní identifikační kódy, které mu přidělil původce, autor, fotograf nebo pozdější správce, ale při zpracování je nebylo možné použít vůbec nebo jen částečně (např. označena byla jen část archivních dokumentů, označení není důsledné apod.).

Například v archivním fondu Drtikol je každá skleněná deska označena vysokým pořadovým číslem (55 001 atd.). Původně jsme se domnívali, že je takto označil autor ve svém ateliéru, ale při podrobnějším průzkumu jsme zjistili, že toto označení provedl až pozdější „správce“ – Československá tisková kancelář, která je opatřila přírůstkovými (pořadovými) čísly v rámci dokumentů vlastní provenience. Vzhledem k tomu, že pod těmito čísly byly desky dlouhá léta využívány, rozhodli jsme se je při zpracování ponechat v původní podobě (viz Příklad 2).

V některých případech se na základě původního označení můžeme pokusit rekonstruovat archivní soubor nebo jeho část. Např. archivní soubor První světová válka byl předán do archivu včetně seznamu jednotlivých snímků (v podobě rukou psaného sešitu), který pořídil autor. Seznam obsahoval číslo skleněné desky a stručný popis obsahu, v některých případech také údaje o expozici, použitém materiálu, světelných podmínkách atp. Využili jsme původní značení i popis, a to

32 Termín „alternativní“ je užíván ve smyslu původní nebo jiný než aktuálně platný.

i v případech, kdy fotografická deska chyběla. Považujeme za důležité popsat všechny existující souvislosti, které mohou ovlivnit další využití fotografií (srovnávací materiál, navazující snímky atd.). V některých případech není vyloučeno, že se chybějící snímky podaří dohledat.

2. 6. Údaje o obsahu³³

Podrobnější členění popisu obsahu a použití předdefinovaných kategorií (výběr z nabídky) umožní zmírnit subjektivní působení zpracovatele. Většina dále uvedených prvků popisu je volitelná (viz tabulka).

2. 6. 1. Název

V případě popisu archivního souboru jde o název archivního souboru: „*Ministerstvo železnic I.*“ Tento prvek popisu však lze dobře využít při popisu série, podserie či složky fotografií např.: „*Z cyklu Nemocnice.*“, „*Z cyklu Krajina poznání.*“ atp.

Jednotlivé fotografie uložené v archivu (v rámci archivního souboru) nebývají označeny názvem, ten bývá uveden většinou jen v případě výtvarných fotografií. Jde o jednoznačné pojmenování fotografie (jednotliviny) např. „*Deštivý den.*“, „*Umírající jelen.*“ atp. V případě, že pouze některé jednotlivé fotografie jsou označeny názvem, je třeba tam, kde název není, uvádět: „*Bez názvu.*“

2. 6. 2. Alternativní název

V případě popisu na úrovni archivního souboru jde např. o původní název, který z různých důvodů musel být změněn, důvod změny je vhodné uvést v komentáři.

V některých případech popisu jednotlivin může fotografii označit názvem zpracovatel, pokud to uzná za vhodné. Takto vytvořený název by měl být stručný a měl by vystihnout podstatu obsahu (např. „*Malostranské střechy.*“).

Dalším důvodem pro využití tohoto prvku popisu je to, že fotografie (soubor, série) může být známá pod různými názvy nebo různými modifikacemi názvu, včetně variant překladu, pravopisných variant apod.

Alternativní název lze použít na všech úrovních popisu. V komentáři je třeba uvést, zda se jedná o název aktuální či alternativní (např. uměle vytvořený zpracovatelem archivního souboru, vytvořený původcem/autorem, variantní atp.).

33 Jsme si vědomi toho, že nejlepším popisem obsahu je poskytnout reprodukci fotografie, ale to není vždy možné z důvodů technických, časových, personálních atd.

2. 6. 3. *Funkce/účel fotografie*³⁴

Jedním z důležitých hledisek při popisu fotografií archivního souboru je určení funkce fotografie, tedy za jakým účelem byla pořízena. Toto hledisko lze využít při popisu každé úrovně. Pro popisovanou jednotku by mělo být možné zvolit kombinaci více možností.

Lze použít výběr z nabídky, kterou může zpracovatel uvážlivě doplňovat:

- f. dokumentární
- f. krajinářská
- f. portrétní
- f. reklamní a propagační
- f. reportážní (zpravodajská)
- f. rodinná
- f. sociální
- f. vědecká (lze doplnit obor např. balistika)
- f. výtvarná
- f. žánrová

2. 6. 4. *Tématické kategorie (věcné, obsahové)*

Obecné tématické kategorie jsou navrženy jako velmi stručné zpravidla jednoslovné vyjádření obsahu, které lze použít při popisu všech úrovní. Mohou být i jedním z hledisek pro vymezení nižších úrovní popisu a mohou plnit funkci klíčových slov.

Každá instituce si může podle svého zaměření vytvořit vlastní katalog obecných témat (včetně subkategorií), např. vojenské muzeum jistě zvolí kategorii vojenství, kterou ještě dále specifikuje na např. uniformy, bojovou techniku, vojenské stavby atp. V budoucnu snad bude možné využít Národní autority (projekt DC07P02OUK002 CITEm Brno). Dále uvedené kategorie jsou pouhým příkladem, je možné je s rozvahou doplňovat nebo rozšiřovat o subkategorie atp. Při popisu každé popisované úrovně či jednotky může být použito více kategorií:

- **Architektura:** do této kategorie lze zařadit fotografie různých typů budov – paláce, domy, hrady, zámky, včetně detailů, exteriérů i interiérů nikoliv zobrazení celých městských či sídlištních aglomerací atd.

- **Divadlo:** fotografie divadelních a filmových představení, tanec, koncerty
- **Doprava:** fotografie dopravních prostředků, dopravních cest, včetně železnice – mosty, viadukty, nádraží, vlaky, letiště, metro, přístavy – lodě atd.
- **Osoby:** portrétní i skupinové fotografie (ateliérové snímky i momentky), nejčastěji ty, kde je třeba popsat konkrétní (zobrazenou osobu), fotografie etnických a sociálních typů, móda, akty apod.
- **Krajina:** fotografie dokumentující přírodu, krajinu, kultivovanou krajinu
- **Města/sídelní jednotky:** fotografie dokumentující obydlené aglomerace – města, vesnice, ulice; pohledy na tyto aglomerace
- **Předměty:** fotografie průmyslových výrobků, zemědělských produktů
- **Příroda:** fotografie zvířat, rostlin apod.
- **Reprodukce:** v archivním prostředí především reprodukce archiválií
- **Sport:** fotografie sportovních akcí, výkony sportovců, olympiády, spartakiády atd.
- **Stavby** (průmyslové, technické): fotografická dokumentace výstavby budov, vodních děl (přehrady, jezy, splavy), průmyslových objektů (továrny, elektrárny atp.)
- **Události:** fotografie vztahující se k jakékoliv historické – kulturní, společenské, politické aj. události např. válka, volby, demonstrace, oslavy, sjezdy, schůze atd.

2. 6. 5. *Popis obsahu*³⁵

Jde o slovní vyjádření obsahu v podobě plynulého textu. Cílem je popsat to co je obsahem archivního souboru, série, podsérie a v případě popisu jednotlivin to, co je **vidět** na jednotlivých fotografiích, žádné domněnky, předpoklady, dedukce. Při popisu postupujeme obvykle od levé dolní části do pravého horního rohu.

V budoucnu bude pravděpodobně možné využít výsledky projektu DC07P02OUK002, který v současné době realizuje CITEM Brno, a který se týká mj. věcných autorit.

35 Viz kapitola 1.5. „Čtení“ – popis a interpretace fotografického obrazu

V komentáři (např. dílčí prvky popisu) můžeme uvést další postřehy, detaily, případně dedukce apod.).

2. 6. 6. *Jméno/název – osob, zvířat, objektů apod.*

Údaje o jménech/názvech je třeba uvádět v každé popisované úrovni (mohou být jedním z hledisek pro vymezení nižších úrovní popisu).

Tento složitý prvek popisu je řešen různě v různých systémech. Nejkompaktněji se nám jeví jeho definice v Norském národním standardu pro evidenci fotografií v paměťových institucích a také v projektu SEPIADES. Vlastní jméno/název mohou být blíže specifikovány **dílčími prvky popisu** např.:

- dílčí prvek **vlastní jméno** – uvádí se příjmení, jméno (lze využít Národní autority)
- dílčí prvek **typ** specifikuje, zda se jedná o osobu, věc, objekt, zvíře apod. (dále je možné prvek rozšířit např. o pohlaví atp.)
- dílčí prvek **titul/povolání** nám umožní identifikovat, zda jde o původce, autora, fotografa, vydavatele, zpracovatele atp.
- dílčí prvek **funkce** disponuje volbou možností „**zobrazený**“ a „**související**“, což nám umožní zjistit vztah ke konkrétní fotografii – je na fotografii přímo zobrazen nebo s ní nějakým způsobem pouze souvisí.³⁶

V případě skupinových fotografií (jednotliviny) je třeba se pokusit zaznamenat jména zobrazených osob ve správném pořadí využít lze šablonu, „slepou mapu“ apod. Je pravděpodobné, že se nám nepodaří pojmenovat všechny zobrazené osoby, objekty, nebo je pojmenovat jen částečně (např. pouze příjmení). Tuto skutečnost poznamenáme v komentáři, kde dále uvádíme zdroj, z něhož jsme čerpali informace o osobách – odkaz na Národní autority ČR, slovníky, encyklopedie apod.

V případě popisu fotografických reprodukcí uměleckých děl např. obrazů nebo fotografií, zaznamenáme též údaje o osobě autora zobrazeného díla (související).

K údajům o jménu/názvu je možné připojit ještě další, blíže určující informace tj. data narození/vzniku, úmrtí/zániku – (viz Datace), atd.

36 Např. František Drtikol jako autor a původce archivního souboru (NAD 1317) je osoba související s obsahem, pokud bychom měli v souboru jeho portrét, byl by zároveň osobou zobrazenou i související (původce případně též autor).

Příklady:

<i>Jméno/název</i>	<i>Drtíkol, František</i>
<i>Narozen/vzniklý</i>	<i>03. 03. 1883</i>
<i>Zemřel/zaniklý</i>	<i>13. 01. 1961</i>
<i>Typ</i>	<i>osoba</i>
<i>Titul/povolání</i>	<i>malíř, fotograf</i>
<i>Funkce</i>	<i>zobrazený</i>
<i>Komentář</i>	<i>Encyklopedie českých fotografů</i>

<i>Jméno/název</i>	<i>Sultán</i>
<i>Narozen/vzniklý</i>	<i>neznámý</i>
<i>Zemřel/zaniklý</i>	<i>neznámý</i>
<i>Typ</i>	<i>pes</i>
<i>Funkce</i>	<i>zobrazený</i>
<i>Komentář</i>	<i>NĚMCOVÁ, Božena. Babička...</i>

<i>Jméno/název</i>	<i>Hluboká</i>
<i>Narozen/vzniklý</i>	<i>pol. 13. stol.</i>
<i>Zemřel/zaniklý</i>	<i>dosud</i>
<i>Typ</i>	<i>zámek</i>
<i>Funkce</i>	<i>zobrazený</i>
<i>Komentář</i>	

2. 6. 7. *Místní název*

Stejně jako předcházející i tento prvek popisu je problematický zejména v důsledku častých změn názvů měst (např.: Zlín – Gottwaldov – Zlín) i ulic (např. Fochova – Vinohradská). Problémem jsou časté změny ve struktuře státní správy i samosprávy rušení/zřizování okresů, krajů, změna jejich územní působnosti, změny státních hranic atp. Předpokládá se využití Národních autorit.

Na úrovni archivního souboru využijeme prvek pro určení místa vzniku, sídla původce apod. Na nižších úrovních prvek označuje zobrazenou či související lokalitu, ale zároveň může být jedním z kritérií pro vymezení nižších úrovní popisu. V případě popisu jednotlivin je mj. vhodné rozlišovat mezi **interiérovým a exteriérovým** snímkem. Pro usnadnění je možné definovat určitá pravidla pro popis místních názvů (názvy užívané v době vzniku fotografie nám mohou pomoci s datováním), která se budou odvíjet od zaměření zpracovávající instituce/zpracovatele apod. Například je možné použít:

- **název lokality**, např. kraj, okres nebo vžitě názvy (Valašsko, Haná apod.)
- **typ/charakter lokality** lze předdefinovat možnosti např.: město, ves, krajina, hory atd.
- **konkrétní místo** – čtvrť, ulice, číslo popisné/orientační, souřadnice GPS atd.
- vhodné je uvádět i orientaci pohledu např. pohled **z/na/do/přes** atp.

Systém popisu lze řešit dílčími prvky nebo lze využít klíčová slova apod.

2. 6. 8. *Datace*

Datum v případě popisu fotografií můžeme vztáhnout k několika různým záležitostem:

- a) datum označující časový rozsah archivního souboru/série (přesné)
1910–1920
- b) datum označující životopisná data původce (přesné)
03. 03. 1883–13. 01. 1961
- c) datum zachycení zobrazené skutečnosti (přesné) 26. 05. 1911
toto datum je stejné jako datum vzniku fotografie (viz e)
- d) datace obsahu/zobrazené skutečnosti (rozsah dat)(přibližné)
1400–1920
- e) datum vzniku fotografie, tj. datum expozice fotografického materiálu ve snímacím zařízení pomocí optické soustavy (viz c)
- f) datum pořízení zvětšeniny/reprodukce/kopie/duplikátu fotografie (přesné)
30. 06. 1985
- g) datum zpracování archivního souboru nebo jeho dílčí části (přibližné)
1999

ad a) uvádí se datum nebo období vzniku archivního souboru

ad b) uvádí se v případě, že původcem je fyzická osoba nebo korporace (úroveň archivního souboru)

ad c) datum, kdy fotograf stiskl spoušť a exponoval fotografický materiál

ad d) v případě, že obsahem je např. výtvarné dílo uvádí se datum jeho vzniku, v případě architektury se uvádí datum stavby (vzniklý/zaniklý) atp.

V případě, že je zobrazena osoba uvádí se rozsah dat (narozený/zemřelý)

ad e) datace je obvykle stejná jako c), a to v případě, že máme k dispozici „prvotní“ fotografický nosič, tj. ten, který byl vložen ve snímacím přístroji v okamžiku, kdy fotograf stiskl spoušť (nejčastěji fotografický

film, deska). Z něho mohou být kdykoliv později pořízeny další kopie či reprodukce (viz f)

ad f) datum pořízení reprodukce nebo zvětšeniny se vždy liší od c) a e)

Formát datace ve smyslu „přibližný“ a „přesný“ je třeba volit tak, aby odpovídal např. ČSN ISO 8601, případně jiným obecně platným standardům. V některých případech může být vhodné uvádět slovní dataci např. gotika, renesance, baroko, klasicismus, secese atp., tuto variantu je třeba zvážit. Při užití tohoto prvku je rovněž vhodné využít funkci související/zobrazený.

2. 7. Technické údaje

Předpokládá se odborná průprava a konzultace např. s restaurátory, pracovníky muzeí, galerií atp. Dílčí prvky popisují materiální podstatu analogového fotografického vyobrazení a způsob záznamu informace a jsou povinné pro úroveň jednotliviny. Na vyšších úrovních lze uvádět u jednotlivých prvků popisu souhrnné počty nosičů fotografie. Vhodný je výběr z nabídky.

2. 7. 1. Způsob záznamu informace

- analogový způsob záznamu
- digitální způsob záznamu

2. 7. 2. Způsob zobrazení informace

- pozitivní
- negativní

2. 7. 3. Barevné podání

- černobílé
- barevné
- kolorováno
- tónováno
- jiné

*2. 7. 4. Retuše a jiné zásahy*³⁷

- viditelné zásahy na straně citlivé vrstvy
- viditelné zásahy na straně podložky
- bez zásahů

37 Viz kapitola 1.4. Fotografie jako objektivní odraz skutečnosti?

2. 7. 5. Druh nosiče

Každý zachycený obsah fotografického obrazu může existovat na více druzích nosiče v podobě zvětšeniny, reprodukce, kopie, duplikátu, tj. k jednomu obsahu je třeba přiřadit záznam o identifikaci různých druhů nosiče viz kapitola 2.5.1.1. Předpokládá se výběr z nabídky:

- historické fotografické techniky (výběr z nabídky)
- ušlechtilé fotografické tisky (výběr z nabídky)
- papírová podložka (fotografie na papírové podložce)
- fotografická deska
 - ferrotypová (kovová)
 - skleněná
 - ostatní
- listový film
 - nitrat celulózy (nitrocelulóza)
 - acetát celulózy (CTA)
 - ostatní
- svitkový film a kinofilm
 - nitrat celulózy
 - acetát celulózy
 - ostatní

Historické fotografické techniky a některé fotografické tiskové techniky, tj. ušlechtilé tisky, tvoří v souvislosti s archivním zpracováním (zpřístupněním) poněkud zvláštní skupinu fotografických archiválií. Většina z nich v sobě, ve svém názvu, nese zároveň informaci o technologii výroby, způsobu záznamu informace, druhu nosiče a také o době svého vzniku. Archivář s malou praxí bude jednotlivé techniky, zvláště „tiskové“, jen špatně rozeznávat,³⁸ a proto jsou důležité konzultace s odborníky. Z hlediska historické hodnoty je však třeba se o jejich identifikaci alespoň pokusit.

Předpokládá se výběr z nabídky, kterou jsme redukovali na výběr technik, které by se mohly v archivech hojněji vyskytovat (možno doplnit o další, méně známé techniky i ušlechtilé tisky). Uvedený rozsah let používání je uveden pouze přibližně:

38 Charakteristika jednotlivých historických fotografických technik, včetně poznávacích znaků lze čerpat např. z: Scheufler, Pavel. Historické fotografické techniky. Praha: Nipos Artama. 1993. Nověji: Štanzel, Tomáš – Vávrová, Petra. Přehled historických fotografických technik. In: Sborník Historická fotografie. Praha: Národní archiv. 2009.

Historické fotografické techniky:

Daguerrotypie	1839–1859 i později
Kolodiové negativy	1851–1855 i později
Slaný papír	1841–1910
Ambrotypie (jen vzácně)	1854–1862
Pannotypie (jen vzácně)	1854–1868
Ferrotypie (často)	1856–1880
Albuminový papír (mj. dtto vizitky a kabinetky)	1851–1895
Chromofotografie (jen vzácně)	1864–1890
Vizitka, kabinetka (velmi často)	1859–1930
Stereofotografie (často)	1853–dodnes
Autochrom (často)	1907–1932

Ve výčtu nejsou uvedeny techniky, které se používají dodnes např. diapozitivy používané od roku 1851 nebo suché želatinové desky od roku 1871, které je možné popsat standardním způsobem.

Ušlechtilé fotografické tisky zmiňujeme z toho důvodu, že technika jejich zhotovení byla založena na stejných základech jako klasická fotografie, tedy na citlivosti želatiny a arabské gumy (chromované klišoviny) ke světlu a předlohou většiny z nich byly klasické fotografie.

Technikou ušlechtilých tisků se zhotovovaly také pohlednice do roku 1960, které archiváři často považují za běžné fotografické snímky.

Ušlechtilé fotografické tisky

Světlotisk	1869–1905 (dnes vzácně)
Platinotypie	1885–1918 (dnes vzácně)
Uhlotisk (Pigment)	1890–1900
Gumotisk	1890–1920
Olejetisk	1904–1920
Bromolejetisk	1907
Carbo (jen vzácně)	1919–1930

2. 7. 6. Rozměr/formát

Druh nosiče (2.7.5.) je nutné doplnit o rozměr. Je třeba rozlišovat mezi rozměrem fotografického obrazu, rozměrem podložky a rozměrem případné adjustace a rámování:

- **rozměr fotografického obrazu** (neadjustované, nerámované) – v případě kulatých obrazů se uvádí průměr (cm); v případě oválu se uvádí

délka obou os v pořadí vertikální – horizontální (cm); u ostatních se uvádí rozměr ve formátu **výška x šířka**³⁹ vše v centimetrech. U standardizovaných formátů (včetně vizitek, kabinetek a dalších) lze použít předdefinované rozměry

- **rozměr podložky** (neadjustované, nerámované) – udává se v případě, že je podstatně větší než rozměr fotografického obrazu, důvodem je především volba ukládacích prostředků
- **adjustace, rámování** – uvádí se:
 - *adjustované* – uvede se materiál adjustace – papír, karton, dřevěná deska, kov, plast atp. a rozměr (výška x šířka). Fotografie ve fotoalbu lze považovat za adjustovanou sérii fotografií – uvede se materiál a vazba, počet ks jednotlivých fotografií (v případě popisu na úrovni série, podsérie) případně též počet listů a rozměr alba včetně hloubky (výška x šířka x hloubka). Při popisu na úrovni jednotlivin se uvádí rozměr pro každou fotografii v albu
 - *rámované* (zasklené) – uvede se, pokud je fotografický obraz uzavřen rámem nebo pouzdem a případně materiál – dřevo, kůže, plast, apod. a rozměr včetně hloubky (výška x šířka x hloubka)

V rámci tohoto prvku je možné poskytnout nabídku běžně používaných formátů fotografií i historických fotografických technik, které však byly rozdílné v jednotlivých zemích. Pro moderní komerční formáty jsou udávány rozměry v centimetrech např. 10x15, 13x18, 24x30 atd. Z historických formátů lze uvést například:

Profesionální formáty (v mm):

- Mignon 45x67
- Kolibri 40x80
- Princesse 50x90
- Visit 65x105
- Kabinet 108x165
- a řada dalších

Tzv. amatérské formáty (v mm):

- Adele 60x90
- Melanie 90x120

39 Dále je možné rozlišovat ještě orientaci zobrazení – vertikální (např. portréty) a horizontální (např. krajiny), ale tato klasifikace není univerzální

– Ferdinand	120x165
– Helene	130x180
– Rudlof	140x190
– Franz	180x240

Čtvercové formáty (v mm):

– Paris	45x45
– Madrid	65x65
– London	105x105
– Hungaria	132x132

2. 7. 7. Počet kusů

Uvádí se celkový počet kusů každého druhu nosiče, tj. 2.7.5. na úrovni archivního souboru, série, podsérie, složky. V případě jednotlivin se počet kusů uvádí pouze v případě, že jde o popis duplikátů, tj. např. autorových či autorizovaných zvětšenin a je-li to třeba lze takto zaznamenat také počet kopií/reprodukcí, zvětšenin, které můžeme většinou označit za multiplikáty.

Každý jednotlivý kus fotografie musí být označen signaturou nebo přírůstkovým (inventárním) číslem tj. identifikátorem, což provádíme měkkou tužkou na zadní stranu fotografií na papírové podložce a v ostatních případech speciálním popisovačem na straně podložky (NE na straně emulzní vrstvy!). Každý kus musí být samostatně adjustován.⁴⁰

2. 7. 8. Fyzický stav

Uvádí se slovním popisem nebo lze nadefinovat stupnici poškození⁴¹ např.:

- 1 – dobrý stav, bez okem zjistitelných známek poškození
- 2 – mírně poškozený, tj. okem rozeznatelné stopy počínající degradace nebo mechanického poškození – škrábance, praskliny, stříbrná zrcátka na okrajích obrazu, fotografie je třeba pravidelně vizuálně kontrolovat
- 3 – silně poškozený, tj. okem zjistitelná poškození – odlupující se citlivá vrstva, změna barev, zlomené nebo poškozené rohy podložky, lepidlo vzlínající podložkou do obrazu, stopy plísni atp. V těchto případech je

40 Viz kapitola 1.6. Zásady správné archivace fotografických dokumentů

41 Další variantou může být definování použité v programu pro evidenci muzejních sbírek DEMUS.

třeba počítat s konzervací a kontroly fyzického stavu je třeba provádět v kratších intervalech

- 4 – velmi silné poškození, viz bod 3, ale pokročilejší stádium (obraz se začíná ztrácet), případně jsou fotografie poškozené vodou, plísň jsou aktivní apod., v těchto případech je nutný okamžitý restaurátorský zásah
- 5 – torzo, např. rozbitá skleněná deska nebo odloupenutá citlivá vrstva s fotografickým obrazem atp. V tomto případě je třeba provést fixaci střepů, a pokud jde o závažný dokument, je třeba se pokusit o jeho rekonstrukci

Je nutno rozlišovat mezi poškozením podložky a citlivé vrstvy. Údaje lze doplnit podrobnějším popisem poškození v komentáři.

2.7.9. Ostatní technické údaje

Prvek popisu může být definován v případě potřeby a zahrnuje údaje o použitém snímacím zařízení, expozici, fotografickém materiálu atd.

2.8. Administrativně-legislativní údaje

2.8.1. Původnost

Původnost díla není v archivech většinou řešena. Z logiky věci však vyplývá, že pro archiváře je originálem původní (prvotní) záznam informace, což ve většině případů znamená, že jde o obraz zachycený na fotografický nosič prostřednictvím snímacího přístroje v okamžiku, kdy fotograf stiskl spoušť – nejčastěji negativ nebo diapozitiv⁴². Kurátoři výtvárně zaměřených sbírek fotografií považují za originál především autorskou případně autorizovanou zvětšeninu, která však již často nese mnoho znaků subjektivního přístupu autora. Z hlediska původnosti lze rozlišovat⁴³:

- originál
- autorská zvětšenina (též vintage print)
- autorizovaná zvětšenina
- duplikát

42 Avšak ne každý negativ nebo diapozitiv je originál, ve smyslu prvotního zobrazení. V archivech se často objevují negativy vzniklé reprodukováním pozitivů, které se pořizovaly zřejmě proto, že se předpokládalo, že negativ má větší trvanlivost než fotografie na papírové podložce. Vyjimkou jsou rovněž přímopozitivní fotografické procesy.

43 Viz Výklad pojmů

- neautorská zvětšenina
- reprodukce/kopie

2. 8. 2. Autorská práva

Při využívání fotografií je stále častěji řešena otázka autorských práv, která kromě duševního vlastnictví rozlišují také otázku vlastnictví materiálního. Tato problematika je složitá a právní výklady jsou různé, je však vhodné zaznamenat alespoň základní údaje o vlastnictví, například zda jde o depozitum s odkazem na nabývací doklad. V případě autorských práv lze zaznamenat podrobné údaje o autorovi, dědicích či institucích, které je zastupují při výkonu autorských práv, a údaje o délce trvání autorských práv. Časté jsou i případy, kdy autor poskytl práva smlouvou v určitém omezeném rozsahu archivu – například možnost použití na výstavách nebo pro nekomerční využití nebo si vymínil informaci o způsobu užití, které podmínil svým souhlasem atp. Při zpracování archivních souborů lze tyto údaje zaznamenat na úrovni popisu archivního fondu, v případě popisu archivních sbírek (tj. díla různých autorů) je třeba tyto údaje uvádět u každé jednotliviny, série, podsérie – především v případech, kdy je hledisko pro vytvoření sbírek autorské.

2. 8. 3. Přístupnost

Prvek popisu určený k poskytnutí informace o přístupnosti archivních souborů, jejich dílčích částí, případně specifikuje podmínky pro využití:

- přístupný v souladu s badatelským řádem archivu
- přístupný pouze se souhlasem vlastníka
- nepřístupný vzhledem k fyzickému stavu
- přístupnost je vázána na souhlas autora
- nepřístupný v souladu se zákonem na ochranu osobních údajů

2. 8. 4. Lokace a uložení

Záznamy o místě uložení vzhledem k různým druhům nosičů a záznamy o způsobu uložení (např. nevhodné obaly). Vhodné je zachytit i přechodné uložení – např. restaurátorský ateliér, badatelna atp.

2. 8. 5. Restaurátorské zásahy, kontroly fyzického stavu

Záznamy o provedených restaurátorských zásazích, případně restaurátorské protokoly například formou dílčích prvků popisu. Záznamy a protokoly o pravidelných kontrolách fyzického stavu.

2. 8. 6. Výstavy, zápůjčky

Záznamy o výpůjčkách mimo specializované depozitáře archivu a záznamy o výstavách (délka trvání, osvětlení)

2. 8. 7. Reprodukce

Informace o reprodukcích, způsobu jejich pořízení a technických parametrech lze zaznamenat u každé jednotky popisu s použitím vybraných prvků popisu. Předpokládá se samostatné řešení tohoto prvku popisu.

Závěr

Naším cílem nebylo vytvoření striktních pravidel pro práci s fotografickými archiváliemi. Pouze jsme se pokusili předložit archivářské obci k diskusi návrh, který by mohl být akceptovatelný. Přijetím pravidel, bychom si následně ušetřili mnoho času především při vyhledávání, reponování atp.; badatelům bychom zprostředkovali kvalitní a podrobné informace a zároveň eliminovali časté půjčování archiválií k prezenčnímu studiu. Samotným archivům by systém archivního zpracování fotografií poskytl přehled o množství a druzích uložených archiválií, což by v podstatné míře přispělo mimo jiné ke zdárnému průběhu generálních inventur a hlavně bychom získali dostatek kvalitních údajů pro zajištění bezpečnosti a dlouhodobé uchovatelnosti.⁴⁴ Přijetí víceúrovňového modelu popisu by přispělo ke zefektivnění správy fotografií, snížilo by se množství zcela nezpracovaných archiválií.

Dále je třeba navrhnout konkrétní podobu deskriptorů – předmětová hesla, klíčová slova, využití jiných zdrojů (např. Národních autorit), atp. V další fázi pak bude nutné upravit tento návrh tak, aby odpovídal koncepci Základních pravidel pro zpřístupnění archiválií, jejichž konečná podoba se v současné době řeší, a zatím nejsou k dispozici konkrétní výsledky týkající se popisu fotografických archiválií.

3. Výklad pojmů

Kapitola „Výklad pojmů“ byla zpracována **výhradně** pro účely závěrečné zprávy výzkumného projektu „Zpracování postupu na záchranu světlocitlivých archivních dokumentů na skleněné podložce (deskové negativy),

44 Také pro zajištění bezpečnosti archivních budov, protože snad v každém archivu je uchovávána nitrocelulóza. Viz kapitola 2.2.

jejich ošetření, archivaci (dlouhodobé uložení), zabezpečení a zpřístupnění“. Pokud by se výklad uvedených pojmů měl stát obecně platnou normou, musela by proběhnout rozsáhlá meziarchivní, ale zřejmě také mezioborová diskuse, což je dlouhodobá záležitost. Diskuse o archivní terminologii probíhá v archivářské obci již mnoho desítek let s větší či menší intenzitou, ale výsledky jsou jen dílčí.⁴⁵ Proto jsme se pokusili o shrnutí obecně užívaných pojmů základních pro obor a výklad pojmů týkajících se dané problematiky, neboť takový pokus dosud učiněn nebyl. Bez této kapitoly bychom nemohli zpracovat metodiku pro zpřístupnění fotografických archiválií (dokumentů).

Definice základních pojmů byly převzaty z platných legislativních norem, využito bylo pojmosloví definované mezinárodním standardem ISAD(G). Definice pojmů uváděné standardem ISAD(G) jsou psány *kurzívou* a postaveny pro srovnání vedle termínů, definovaných českou archivní legislativou (možné významové odlišnosti). Pojmy z „oblasti fotografie“ vycházejí především z mikrografických a reprografických slovníků, jazykových slovníků, mezinárodních norem a dalších normativních dokumentů. V případech, kdy žádný z uvedených zdrojů neposkytoval vhodnou definici, pokusili jsme se význam pojmu formulovat sami nebo jsme ne příliš přesnou definici doplnili.

Čísla v závorkách odkazují na zdroje, z nichž bylo čerpáno, uvedeny jsou na konci této kapitoly. Pojmy jsou řazeny alfabetycky bez hierarchické struktury.

Acetát celulózy	syntetický materiál na bázi esteru kyseliny octové (Poznámka: A.C. se používá jako datové médium u fotografických dokumentů) (1)
Analogový (záznam)	– tradiční formát pro záznam dat/informací; opak digitální (2)
Anonym	v archivnictví: dokument, jehož autor není znám (2)
Archiv	zařízení, které slouží k ukládání archiválií a péči o ně (2) (4)
Archiválie	takový dokument , který byl vzhledem k době vzniku, obsahu, původu, vnějším znakům a trvalé

45 Detailní vývoj české archivní terminologie shrnuje především Z. Šamberger ve svých poměrně četných statích publikovaných v odborných periodikách.

- hodnotě dané politickým, hospodářským, právním, historickým, kulturním a vědeckým nebo informačním významem vybrán ve veřejném zájmu k trvalému uchování a byl vzat do evidence archiválií; archiváliemi jsou i pečeti, razítka a jiné hmotné předměty související s archivním fondem či s archivní sbírkou, které byly vzhledem k době vzniku, obsahu, původu vnějším znakům a trvalé hodnotě dané politickým, hospodářským, právním, historickým, kulturním, vědeckým nebo informačním významem vybrány a vzaty do evidence (1)
- – **inventarizované** vedené v dílčím inventáři nebo katalogu; archiválie vedené v prozatímním inventárním seznamu se považují za zpracované, ale neinventarizované (5) (4)
- Archivář** osoba vyškolená v archivnictví (1)
- Archivní celek** účelově vytvořený soubor archiválií, viz archivní fond, archivní sbírka (6)
- Archivnictví** obor lidské činnosti zaměřený na péči o archiválie jako součásti národního kulturního dědictví a plnění funkce správní, informační, vědecké a kulturní (3)
- Archivní fond** soubor archiválií, který vznikl výběrem z dokumentů vytvořených činnostmi určité fyzické nebo právnické osoby, organizační složky státu nebo územního samosprávného celku (3) (4)
- – **fond** *soubor archiválií, které bez ohledu na formu nebo fyzický nosič vznikly organickou činností nebo byly shromážděny a používány příslušnou osobou, rodinou nebo korporací v rámci vlastní působnosti (aktivit a funkcí) původce. (7)*
- – **materiál** nevhodný termín pro všechny písemné a jiné dokumenty, patřící do archivu; v témž smyslu též písemnosti /dokumenty/ archivní povahy /archiválie/ (6)
- – **pomůcka** informační systém, který se vytváří při archivním zpracování a slouží pro evidenci a orientaci v obsahu a časovém rozsahu archivního fondu, archivní sbírky nebo jejich částí (3)
- – **popis** vytvoření přesného vyjádření jednotky popisu a jejích částí (jsou-li nějaké) podchycením, analýzou, uspořádáním a zaznamenáním informací,

- – **sbírka** které slouží k identifikaci, správě, lokalizaci a vysvětlení archivního materiálu, jeho souvislostí a systému správy dokumentů, ve kterém archiválie vznikly. Termín rovněž označuje výsledky tohoto procesu. (7)
- – **sbírka** soubor archiválií navzájem propojených jedním nebo několika společnými znaky (3)
- – **soubor** *soubor uměle shromážděných záznamů na základě obecné charakteristiky bez ohledu na jejich provenienci. Nezaměňovat s archivním fondem* (7)
- – **zpracování** souhrnné označení pro archivní fondy a archivní sbírky viz též archivní celek (2)
- Autor** třídění, pořádání a inventarizace archiválií; viz též zpřístupnění (3)
- Autorizovaný (dokument)** je fyzická osoba, která dílo vytvořila (8)
- (autorizované dílo)** dokument (záznam, dílo), jehož obsah a forma byla schválena autorem; viz též zvětšenina autorizovaná (2)
- Autorský dokument (autorské dílo)** dokument (záznam, dílo) vlastnoručně vytvořený autorem; viz též zvětšenina autorská (2)
- Část fondu (podfond, fondové oddělení)** část fondu obsahuje soubor souvisejících archiválií rozdělených podle agend nebo organizačního členění původce, anebo, pokud to není možné, jde o seskupení materiálu podle zeměpisného, chronologického, funkčního či podobného hlediska. V případě, že má tato organizační jednotka složitou hierarchickou strukturu, každá část fondu má tolik podřízených částí fondu, kolik je potřeba k vyjádření všech úrovní hierarchické struktury této základní podřízené organizační jednotky (7)
- Data** údaje (číselné a jiné) (9)
- – **formát (datový)** předem stanovené uspořádání dat na datovém médiu (1)
- – **konverze (dat)** změna dat z jedné formy vyjádření do jiné (1)
- – **obrazová** grafický záznam vizuální podstaty objektu uložený v klasické (analogové) nebo číselné (digitální) podobě. Může mít statickou (fotografie) i kinetickou (videozáznam) formu (10)

- – **textová** informace uložená v podobě alfanumerických znaků psaných ručně, psacím strojem nebo na klávesnici počítače (digitálně zpracovávaná textová data) (10)
- – **transformace (dat)** – převod dat z jednoho datového média na jiné (1)
- – **zpracování (dat)** systematické vykonávání operací s daty (1)
- – **zvuková** záznam zvukového projevu provedený klasickou (analogovou) nebo číslicovou (digitální) formou (10)
- Deska fotografická** deska z pevného materiálu (např. kov, sklo) opatřená světlocitlivou vrstvou (nosič světlocitlivé fotografické vrstvy) (12 – upraveno)
- – **albuminová** skleněná deska s citlivou vrstvou složenou z halogenidu stříbra a albuminu (12)
- – **ambrotypová** skleněná deska s citlivou vrstvou z vlhkého kolodia, na níž se zobrazený záznam jeví jako pozitiv, je-li deska podložená tmavou plochou (12) (upraveno)
- – **ferotypová** kovová deska (speciálně připravená) pokrytá světlocitlivou vrstvou (nosič světlocitlivé fotografické vrstvy); po expozici a zpracování poskytuje vrstva pozitivní záznam fotografované předlohy (12)
- – **skleněná** též negativ deskový; skleněná deska pokrytá světlocitlivou vrstvou (nosič světlocitlivé fotografické vrstvy); po expozici a zpracování poskytuje vrstva negativní záznam fotografované předlohy (2)
- – **kolódiová vlhká nebo suchá** – skleněná deska opatřená vrstvou obsahující halogenid stříbra a nitrocelulózy (12)
- – **suchá želatinová** – skleněná deska s vrstvou obsahující halogenid stříbra a želatinu (12)
- Diapozitiv** fotograficky pozitivní, zpravidla barevný (fotografický) obraz na transparentní podložce (sklo, film) umožňující jeho promítání nebo prohlížení v prosvěcovacím přístroji (11)
- Digitalizace** všeobecné zavádění digitálních technologií do praxe. V užším smyslu pak i proces tvorby **digitální dokumentace** snímáním textového, obrazového, zvukového nebo kombinovaného záznamu o objektu. Může se díť jak přímým snímáním objektu samotného, tak převodem jeho dosavadní (analogově zaznamenané) dokumentace (10)

- Dokument** každá písemná, obrazová, zvuková nebo jiná zaznamenaná informace, ať již v podobě analogové či digitální, která byla vytvořena původcem nebo byla původci doručena (3)
- Dokument** *informace zaznamenaná v libovolné formě nebo na libovolném nosiči, vytvořená nebo přijatá a dále spravovaná organizací nebo osobou při provádění svých aktivit nebo řízení svých záležitostí (7)*
- – **analogový** opak digitální; viz Analogový (záznam)
 - – **anonymní** dokument neznámého nebo neuvedeného autorství (1)
 - – **archivní** **viz archiválie**
 - – **digitalizovaný** takový, který byl digitalizován (11)
 - – **digitální** jakýkoliv dokument zaznamenaný pomocí číselné, a to nejčastěji dvojkové soustavy; viz též Dokumentace digitální (5) (4)
 - – **fotografický** též **fotografické vyobrazení**; dokument zachycující komunikovaný obsah fotografickým zobrazením (6)
 - – **grafický** písemný nebo obrazový dokument, popřípadě dokument obsahující zároveň složku písemnou i obrazovou (6)
 - – **obrazový** dokument zachycující komunikovaný obsah jeho výtvarným, fotografickým, schématickým nebo jiným zobrazením, někdy opatřeným doprovodným textem (6)
 - – **originální** původně vytvořený dokument na rozdíl od jakékoliv kopie (1)
 - – **písemný** grafický dokument zachycující komunikativní obsah pomocí soustavy obecně platných znaků určených na fixování jazykového projevu /abeceda, číslice a další mezinárodně používané symboly/ resp. zvukového projevu /notové písmo/ na paleografické psací látce napsaný nebo natištěný text, který dává logický smysl (6)
- Dokumentace analogová** (přesněji **dokumentace zaznamenaná analogově**) soubor informací o objektu uložený v podobě záznamu (nebo série záznamů) na klasických záznamových médiích (např. papír, fotografie, gramofonová deska atd.) Analogovou dokumentaci je

	možné reprodukovat pouze za cenu kvalitativní ztráty u kopie (10)
Dokumentace digitální	(přesněji dokumentace zaznamenaná digitálně) popisná informace o objektu uložená v podobě záznamu (nebo série záznamů) na digitálním paměťovém médiu (disketa, CD atd.). Digitální dokumentaci lze (na rozdíl od analogové dokumentace) libovolně reprodukovat bez jakékoli ztráty její hodnoty. Digitální dokumentace (dokumentace vůbec) slouží k popisu již existujícího objektu a na rozdíl od tzv. digitální tvorby si neklade za prvořadý cíl vznik nového autorského díla (10)
Duplikace	reprografický nebo jiný postup zhotovování duplikátů (13)
Duplikát	druhý exemplář stejně platný jako originál (9)
Etalony šedi	šedé plochy o normalizovaném činiteli odrazu (13)
Expozice	součin intenzity ozáření (osvětlení), jemuž je vystavena citlivá vrstva, a doby, po kterou působí. Jedná-li se o působení světla, je používán název osvit (13)
Faksimile	reprodukce, která se přibližuje co nejvíce obsahu, formě a vzhledu originálního dokumentu nemusí však být nutně stejné velikosti (1)
Film fotografický	ohebný pás pokrytý vrstvou citlivou na světlo, užívaný na fotografování (9)
– listový	fotografický film normalizovaného formátu pokrytý světlocitlivou vrstvou (13)
– mikrografický	fotografický film s vlastnostmi nezbytnými pro pořizování mikrozáznamů (13)
– svitkový	fotografický film (mikrofilm) navinutý např. na středovku, cívku nebo navinutý v kazetě (13)
Forma	typ (druh) záznamů vycházející z běžných fyzických vlastností (např. akvarel, kresba) nebo z funkce, popř. obsahu (např. diář, denní tisk, účetní či podací deník, protokol) záznamu (7)
Fotografický papír	papírová (i plastová) netransparentní podložka opatřená vrstvou citlivou na světlo (2)

Fotografický snímek	též fotografie; obrazový fotografický dokument, který obsahuje záznam zpravidla třírozměrné předlohy, přenesený optickým kopírováním z fotografického filmu či desky na světlocitlivý papír (14–upraveno)
Fotografie	vyobrazení (pozitivní, negativní) získané procesem, který působením světla a prostřednictvím optické soustavy zachycuje přímý a trvanlivý obraz na citlivý povrch (1)
Fotokopie	též fotografická kopie ; fotograficky zhotovená kopie jakéhokoliv grafického dokumentu (14)
Fyzický nosič (médium)	fyzický materiál, nebo nosič, na kterém je informace zaznamenána (tj. hliněná tabulka, papyrus, papír, pergamen, film, magnetická páska) (7)
Ilustrace	výtvarná součást některých písemných dokumentů, mající podobu reprodukované fotografie, obrazu či kresby s tématicky související a textovou částí dokumentu (6)
Internet	celosvětově propojené počítačové systémy a počítačové sítě spojené rozhraními, která umožňují vzájemný přenos dat (1)
Inventární číslo	pořadové číslo inventární jednotky uvnitř archivního souboru zpracovaného podle stanoveného pořádacího schématu. Inventární čísla tvoří vzestupnou řadu (15)
Inventární jednotka	nejmenší obsahová jednotka, vytvářená při zpracování archiválií a tvořená dokumentem nebo souborem dokumentů stejného nebo příbuzného charakteru (15)
Inventární seznam	část inventáře, která obsahuje inventární záznamy sestávající zpravidla z inventárního čísla, signatury, popisu obsahu inventární jednotky, časového rozsahu a pořadového čísla evidenční jednotky (5) (4)
Inventární záznam	písemné vyjádření obsahu a začlenění inventární jednotky v archivním fondu (sbírce). Tvoří jej inventární číslo, regest, časový rozsah inventární jednotky a číslo evidenční jednotky (15)

Inventář	základní seznam všech inventárních jednotek uzavřeného archivního souboru v pořadí vycházejícím z původního uspořádání inventarizovaných písemností nebo v pořadí vytvořeném na základě jiných vnitřních vazeb mezi inventárními jednotkami uvnitř archivního souboru s uvedením evidenčních jednotek. Pořizuje se pro evidenci archiválií a jejich uložení k orientaci o obsahu, časovém rozmezí a množství archiválií. (5) (4)
– – dílčí	základní archivní pomůcka; archivní pomůcka k části archivního souboru, která má stejné náležitosti jako inventář; pořizuje se k uspořádané uzavřené části archivního souboru (5) (4)
Jednotka popisu	záznam nebo soubor záznamů v jakékoli fyzické formě, se kterým se zachází jako se samostatným celkem (s entitou), a který jako takový vytváří základ jednotlivého popisu (7)
Jednotka evidenční	
– – hlavní	základní obecné jednotky pro počítání a vykazování množství archiválií (jsou uvedeny výčtově) (5)
– – dílčí	upřesňují u zpracovaných archiválií hlavní evidenční jednotku (5)
Jednotlivina	evidenční jednotka (5)
Jednotlivina	<i>nejmenší, dále již nedělitelná jednotka popisu, např. dopis, memorandum, zpráva, fotografie, zvuková nahrávka. (7)</i>
Kamera	fotografický (přijímací, filmovací nebo televizní) snímací přístroj (11–upraveno)
Karton	evidenční jednotka označující speciální archivní krabici pro uložení nezpracovaných i zpracovaných archiválií (15)
Katalog	základní archivní pomůcka; archivní pomůcka k archivnímu souboru či jeho částem, poskytující informace o obsahu a formě archiválií; má titulní list, obsah, úvod, seznam použité literatury, katalogové záznamy, rejstříky a tiráž rozšířenou o počet katalogových záznamů. (5) (4)

Kinofilm	perforovaný film šířky 35mm používaný ve fotografických přístrojích na malý formát (11)
Klín šedý	(v reprografii) pomůcka k posouzení optické hustoty negativu, předlohy apod. (13)
Kontrast	popisuje rozsah světla a stínů na předloze nebo její reprodukci a vyjadřuje se poměrem rozdílu maximálního a minimálního jasu předlohy (rozdílem jasu světlého pozadí a tmavé kresby) k jejich součtu. Někdy se kontrast vyjadřuje poměrem maximálního jasu předlohy k minimálnímu; je však lépe v tomto případě používat názvu poměr jasů. Logaritmus poměru jasů je roven rozdílu maximální a minimální optické hustoty předlohy nebo její reprodukce (13)
Konzervace	intervenční techniky použité k prevenci, zastavení nebo zpomalení rozkladu (1)
Konzervátor	osoba profesně nebo technicky vyškolená ve znalostech a dovednostech požadovaných pro výkon fyzických operací nutných pro udržení integrity a hodnoty předmětů (1)
Kopie	reprodukce nebo přepis dokumentu (1)
– – bezpečnostní	kopie archiválie (dokumentu), která svými vlastnostmi a způsobem zpracování zaručuje nejvyšší trvanlivost pro dlouhodobé uložení (3) (4)
– – elektrografická	kopie zhotovená elektrograficky (13)
– – filmová	další vyhotovení filmu k promítání (11)
– – fotografická	též fotografický snímek ; též fotografická zvětšenina ; obraz okopírovaný z negativu na citlivý papír (11)
– – kontaktní	kopie zhotovená kontaktním kopírováním, při němž je předloha (výkres, negativ atp.) v dotyku s citlivým materiálem (13)
Kopírování	1. zhotovování předmětů podle předlohy 2. přenášení dat na nové paměťové místo beze změny zdroje dat (11)
Makrofotografie	provedení drobného detailu ve velkém zvětšení, makrosnímek (záznam zobrazené předlohy na negativu je v poměru min. 1:1) (11–doplněno)

Maska	pomůcka k úpravě předlohy, která může část obrazových prvků krýt, nahradit nebo doplnit (13)
Matnice	deska z transparentního materiálu na jedné straně matovaná; užívá se k zobrazování optickou soustavou vytvořeného obrazu (13–upraveno)
Médium	fyzický materiál nebo nosič, na kterém je informace zaznamenána (7)
– – datové	fyzické médium, v němž nebo na němž je možno zaznamenávat a z něj vyhledávat data (1)
Metadata	data popisující souvislosti, obsah a strukturu dokumentů a jejich správu v průběhu času (3)
Mezinárodní standardní archivní popis ISAD	– mezinárodně normalizovaná pravidla popisu archivních dokumentů (1)
Multiplikát	dokument vyhotovený v několika exemplářích (16) (4)
Název	slovo, výraz, písmeno nebo skupina písmen, sloužících k pojmenování jednotky popisu (7)
– – formální	název, který je jasně dán nebo vyplývá v průběhu popisu archiválií (7)
– – uměle vytvořený	název doplněný archivářem pro jednotku popisu, které chybí formální název (7)
Negativ	(transparentní) deska nebo film s obrazem, na němž jsou světla předlohy tonálně převrácená – tmavá a stíny světlé; výsledek fotografického procesu; opak pozitivu (6–upraveno)
– – deskový	viz deska skleněná
Nosič	viz médium
Nosič fyzický	<i>Fyzický materiál nebo nosič, na kterém je informace zaznamenána (tj. hliněná tabulka, papyrus, papír, pergamén, film, magnetická páska) (7)</i>
Nosič informací	fyzikální médium (hmota, energie) určené nebo použité k fixování nebo přenášení množiny dat či informací; spolu s těmito daty nebo informacemi tvoří informační pramen (14)
Objektiv	optická soustava čoček nebo zrcadel ve fotografickém, filmovém nebo jiném přístroji

	vytvářející reálný obraz pozorovaného předmětu (předlohy) (11)
Obraz latentní	a) neznatelná změna na citlivé vrstvě fotografického filmu, desky vzniklá ozářením citlivé vrstvy; zviditelní se vyvoláním (13) b) obraz skrytý v exponované, ale nevyvolané citlivé vrstvě fotografického materiálu (2)
Obrazec zkušební	normalizovaná sestava měrek (např. měrek písma, měrek čar); slouží k hodnocení reprografických záznamů (13)
Odlupování	oddělování povrchové (např. světlocitlivé) vrstvy způsobené selháním lepidla nebo zborcením této vrstvy (1–upraveno)
Ochranný list	list papíru vložený mezi stránky, aby zabránil obtištění jedné strany na druhou nebo průniku chemického činidla (1)
Originál	dokument zachovaný v původním vyhotovení; původní autorem vytvořené dílo, původní dokument (11–upraveno)
Podložka	(srovnej deska) nosná podložka citlivé vrstvy např. sklo, kov, papír, film, plastická hmota apod. (13)
– – průhledná (transparentní)	čirá transparentní podložka, kterou prochází světlo (13)
Pořádání	úkony spojené s analytickou činností a organizací (řazením) záznamů podle archivních principů, rovněž výsledky těchto činností (7)
Pozitiv	fotografický obraz na netransparentní podložce s obdobnými tónovými (jasovými) hodnotami, jaké vykazuje fotografovaná předloha; opak negativu (13)
Princip pertinence	pořádací princip založený na věcném obsahu dokumentů (1)
Princip provenience	vztah mezi dokumenty a organizacemi nebo jednotlivci, kteří je vytvořili, shromáždili nebo spravovali a využívali při provádění svých osobních nebo korporativních aktivit (7)

Prosvětlení	rovnoměrné osvětlení prostupné předlohy, při němž světlo předlohou prochází (13)
Prosvětlovací stůl	stůl s průsvitnou pracovní plochou prosvětlenou pravidelně rozptýleným světlem (6–upraveno)
Průhlednost	schopnost materiálu dovolující jasné vidění skrz pevnou látku nebo přes otvory v ní (1)
Průsvitnost	schopnost povrchu materiálu propouštět světlo, aniž by byl průhledný (1)
Předloha	a) dvourozměrný záznam informace (dokument) určený pro zpracování reprografickými metodami (13–upraveno) b) vše co je snímáno optickou soustavou fotografického přístroje (2)
– – odrazná	předloha na odrazné podložce (13)
– – prostupná	předloha na průhledné podložce nebo na průsvitné podložce (13)
– – zkušební	sestava zkušebních obrazců, případně etalonů šedi a dalších údajů. Je určena ke kontrole reprografických procesů a postupů (13)
Přírůstek	další přírůstek k jednotce popisu, která je již uložena v depozitáři (archivu) (7)
Přírůstkové číslo	jedinečné číslo nebo kód přidělený dokumentu nebo skupině dokumentů v přírůstkovém seznamu za účelem trvalé identifikace (1)
Přístupnost	možnost využívat materiál z fondu, obvykle je podřízena pravidlům a podmínkám archivu (7)
Původce	každý, z jehož činnosti dokument vznikl (3) (4)
Původce	<i>korporace, rodina nebo osoba, která vytvořila, shromáždila nebo spravovala dokumenty při provádění svých osobních nebo korporativních aktivit (7)</i>
Reprodukce	dokument vzniklý kopírováním z jiného dokumentu, který je považován za originální dokument a mající jeho podobu (1)
Reprografie	různé způsoby optického zobrazení, kopírování a rozmnožování dokumentů apod. (9)

- Restaurování** operace směřující k tomu, aby se stav dokumentu, který je ohrožen rozkladem nebo poškozením přiblížil co nejvíce původnímu stavu (1)
- Rozlišovací schopnost** – způsobilost fotografického objektivu, fotografické emulze nebo komplexního reprodukčního procesu rozlišit/zobrazit jemné detaily obrazu. Zkouší se zobrazováním pravidelné čárové mřížky a vyjadřuje se obvykle maximálním počtem čar mřížky na milimetr, rozlišitelných v jejím optickém nebo reprografickém obrazu (13–upraveno)
- Sbírka** soubor uměle shromážděných záznamů na základě obecné charakteristiky bez ohledu na jejich provenienci. Nezaměňovat s archivním fondem (7)
- – **autorská** sbírka obsahující díla pouze jednoho autora (14)
 - – **archivní** soubor archiválií navzájem propojených jedním nebo několika společnými znaky (3) (4)
 - – **fotografická** (fotosbírka) sbírka obsahující pouze fotografické dokumenty (vyobrazení) (2)
 - – **muzejní** uspořádaný fond artefaktů nebo přírodnin, které jsou předmětem kulturního nebo vědeckého zájmu a jsou trvale uloženy a připraveny k vystavení (1)
- Série** záznamy uspořádané v souladu s registrатурním systémem anebo spravované jako jeden celek z jiných důvodů, a to pokud záznamy (v určité formě) pocházejí ze stejného způsobu shromažďování či jsou produktem spisové služby nebo podobné činnosti. Anebo jsou takto spravovány kvůli nějaké jiné souvislosti vyplývající z jejich vzniku, příjmu či použití. Série je také známa jako archivní série. (7)
- Snímkování** fotografování předloh kamerou po jednotlivých záběrech (na rozdíl od snímání v kinematografii) (14)
- Uložení dlouhodobé (reprografických médií)** uložení v podmínkách spisoven zaručujících uchovatelnost média nad 100 let. Přibližně do roku 1993 se této kategorii přikládala uchovatelnost pouze 50 let; když však byla

	poznána reálnost podmínek pro trvalé uložení mikrografických médií s minimálním obsahem zplodin ustalovacího procesu ($0,014\text{g/m}^2$), bylo možno pro uložení nad 100 let připustit média s obsahem těchto zplodin pod hodnotou $0,030\text{g/m}^2$, ovšem za předpokladu periodických kontrol (16)
– – střednědobé	(reprografických médií) uložení v podmínkách spisoven zaručujících uchovatelnost média nad 10 let. (16)
– – trvalé	(reprografických médií) uložení v podmínkách zaručujících uchovatelnost média s trvalou hodnotou (16)
Unikát	jedinečný exemplář, ojedinělý dokument (11)
Úroveň popisu	umístění (pozice) jednotky popisu v hierarchii fondu (7)
Úschova (opatrování)	odpovědnost za péči o záznamy, která vychází z jejich fyzického uložení. Nemíní se tím automaticky vlastnictví archiválií v právním slova smyslu nebo právo rozhodovat o jejich přístupnosti (7)
Uspořádání	intelektuální a fyzické operace s cílem organizování a řízení dokumentů (1)
Vlhkost absolutní	skutečná koncentrace vodní páry v jednotce objemu vzduchu (1)
– relativní	poměr koncentrace vodní páry v daném objemu vzduchu při dané teplotě k maximální koncentraci vodní páry, kterou by daný objem vzduchu mohl za dané teploty obsahovat, vyjádřený v procentech (1)
Vnější znaky dokumentu	– souhrn znaků, který zahrnuje způsob zaznamenávání informace, nosič, fyzikální a chemické složení, formu a rozměr dokumentu, prvky jeho právní, kancelářské a umělecké úpravy a způsobu psaní (6)
Vnitřní znaky dokumentu	– souhrn znaků, který zahrnuje skladbu, věcný obsah, jazyk a časové údaje dokumentu (6)
Vrstva citlivá	vrstva tvořená látkami citlivými na světlo (světlocitlivé chemické sloučeniny), v níž se tvoří obraz (2)

- – **emulzní** vžitý název pro citlivou vrstvu např. fotografickou, nanesenou na vhodnou podložku (fólie, papír, sklo apod.). Je to suspenze látek ve vhodném pojidle, které reagují na záření (13)
- – **fotografická** citlivá vrstva, která po vystavení světlu (expozici) a po zpracování poskytuje viditelný záznam (13)
- – **světlocitlivá** viz v. fotografická
- Výběr archiválií** posouzení hodnoty dokumentů a rozhodnutí o jejich vybrání za archiválie a zařazení do evidence archiválií (3)
- Vyhledávací pomůcka (pomůcka k vyhledávání)** obecný termín pro pojmenování jakéhokoli popisu nebo vyhledávacích prostředků vytvořených či převzatých v průběhu péče o archivní „materiál“ (7)
- Vyobrazení** primárně dvourozměrné zobrazení trojrozměrné předlohy(skutečnosti) (2)
- Záznam** zaznamenaná informace bez ohledu na fyzický nosič nebo její vlastnosti (7)
- Zobrazení negativní** – světlý záznam informace na tmavém pozadí (13)
- Zobrazení pozitivní** – tmavý záznam informace na světlém pozadí (13)
- Zpřístupnění** soubor činností (archivní zpracování), jejichž cílem je poskytnutí archiválií ke studiu badatelské veřejnosti či zprostředkování informací v nich obsažených (např. reprodukce) (2)
- Zvětšenina autorizovaná (autorizovaný pozitiv)** viz **dokument autorizovaný**; např. svým podpisem autor schvaluje vyhotovení dokumentu (díla), avšak na jeho vzniku se nemusel osobně podílet (2)
- – **autorská** dokument (dílo) zhotovené autorem vlastnoručně (2)
- – **neautorská** fotografie pořízená bez vědomí autora, avšak k jejímu zhotovení byl použit autorský dokument (2)
- (neautorský pozitiv)**
- Životnost** ideální doba, po níž by měl být dokument k dispozici uživateli informační a dokumentační organizace (1)

Použité zdroje:

1. ISO 5127: 2003 Informace a dokumentace – Slovník .
2. Vlastní výklad.
3. ZÁKON č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, v platném znění. 2004.
4. SKALA, Luděk – VÍT, Marcel. Slovníček spisové služby a archivnictví. Ústí nad Orlicí. 2005. 79 s.
5. VYHLÁŠKA č. 645/2004Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů v platném znění.
6. OBOROVÝ archivní slovník. Praha: Ústřední archiv geodézie a kartografie. Řada pracovních archivních pomůcek – 1. 1983.
7. ISAD(G).
8. ZÁKON č. 398/2006 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn, v platném znění. . 2006.
9. SLOVNÍK spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia. 1994.
10. DIGITÁLNÍ dokumentace objektů kulturní, historické a vědecké hodnoty. Cigánek, David. Brno: Moravské zemské muzeum. 2005.
11. AKADEMICKÝ SLOVNÍK I., II.-1995 Akademický slovník cizích slov. I. a II. díl. Praha: Academia. 1995.
12. DOKUMENT M 31: Dlouhodobé ukládání fotografických desek. Praha: Mikrografie s.r.o. 1997.
13. REPROGRAFICKÝ slovník. Praha: Ústředí vědeckotechnických informací ČSAV. 1975.
14. TERMINOLOGICKÝ slovník. Praha: UVTEI. 1979.
15. METODICKÝ pokyn MV k čj. AS/1-3518/98 z 25. 9. 1998.
16. SLOVNÍČEK archivní terminologie. Z. F. Roubík – A. Haas – J. Kollmann. Praha. 1954.
17. DOKUMENT M 14: Dlouhodobé uložení mikrografických médií a jejich periodické kontroly. Praha: Mikrografie s.r.o. 1993.

4. *Soupis použité a související literatury*

4. 1. *Zákony, vyhlášky, směrnice, metodické pokyny*

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

Zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví, ve znění zákona č. 343/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 97/1974 Sb., o archivnictví.

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn, v platném znění. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2006. Částka 126.

Zákon 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2000. Částka 36.

Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: Sbírka zákonů Česká republika. Roč. 2001. Částka 98.

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2004. Částka 173.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2004. Částka 174.

Zákon č. 398/2006 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn, v platném znění. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2006. Částka 126.

Zákon č. 190/2009 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2009. Částka 57.

Směrnice Ministerstva vnitra ČSR č. 1/1975 Ú. v., o způsobu vedení evidence archiválií a skladbě Jednotného archivního fondu v ČSR.

Směrnice Ministerstva vnitra ČSR č. 2/1975 Ú. v., o ochraně a kategorizaci archiválií.

Směrnice Ministerstva vnitra ČSR č. 7/1975 Ú. v., o využívání archiválií.

Vyhláška č. 645/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, v platném znění.

Vyhláška č. 646/2004 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby, v platném znění.

Vyhláška č. 191/2009 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2009. Částka 57.

Vyhláška č. 192/2009 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. In: Sbírka zákonů. Česká republika. Roč. 2009. Částka 57.

Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. In: Sborník archivních prací, 1960, roč. 10, č. 2.

Metodický pokyn k využívání digitálních reprodukčních technologií v archivní praxi, AS MV k čj. AS/1-3518/98 ze dne 25. 9. 1998.

Metodický pokyn k zajišťování správy, evidence a ochrany sbírek muzejní povahy v muzeích a galeriích zřizovaných Českou republikou nebo územními samosprávnými celky (krají, obcemi). Ministerstvo kultury České republiky, 2001.

4. 2. *Související normativní a technologické dokumenty*

Dokument M 4: Kontroly kvality zobrazení v mikrografii, diagnostické pomůcky. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 6: Kontroly kvality zobrazení v mikrografii. Obecné informace ke zkušebním obrazcům – QK 001. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 7: Hustota pozadí mikrozáznamů, nastavení, kontrola – QK 002. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 8: Optimalizace expozice a vyvolání při krokovém snímkování – QK 003. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 10: Zjištění meze čitelnosti při krokovém snímkování – QK 005. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 14: Dlouhodobé uložení mikrografických médií a jejich periodické kontroly. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 16: Kopírování na halogenidostříbrné filmy. Optimalizace režimu – QK 007. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 17: Kopírování na vezikulární filmy. Základy procesu. Optimalizace kopírovacího režimu – QK 008. Praha: Mikrografie, 1993.

Dokument M 19: Kontroly dlouhodobě uložených halogenidostříbrných mikrografických médií. Praha: Mikrografie, 1994.

- Dokument M 31: Dlouhodobé ukládání fotografických desek. Praha: Mikrografie, 1997.
- ČSN 01 0183:1978 Informační prameny. Názvosloví.
- ČSN 01 0193:1996 Dokumentace. Pokyny pro vypracování a rozvíjení jednojazyčných tezaurů.
- ČSN 36 9001:1972 Stroje na zpracování dat. Názvosloví číslicových a analogových počítačů.
- ČSN 88 0100:1978 Polygrafické názvosloví. Základní a společné názvy.
- ČSN 01 3801:1991 Reprografie – Názvosloví v reprografii.
- ČSN 01 3820 Reprografie – Zkušební obrazce čitelnosti. Stanovení meze čitelnosti.
- ČSN 01 3823 Reprografie – Zkušební obrazec rozlišovací schopnosti.
- ČSN 01 3829 Reprografie – Technologické kontroly v mikrografii.
- ČSN 01 3844 Reprografie – Mikrofilmy.
- ČSN 01 3850:1986 Ukládání mikrografických médií.
- ČSN 66 6655 Fotografické materiály – Metody kontroly uchovatelnosti fotografického obrazu.
- ISO 417 Fotografie – Stanovení thiosulfátu a ostatních zbytkových látek ve zpracovaných fotografických filmech, deskách a papírech. Fotometrická metoda s metylénovou modří a denzitometrická metoda.
- ISO 446:1991 Mikrografie – Zkušební znak a zkušební obrazec ISO 1 – Popis a užití.
- ISO 543:1990 Fotografie – Fotografické filmy – Požadavky na bezpečný filmový materiál.
- ISO/IEC 2382-9 (ČSN 36 9001) Informační technologie – Slovník.
- ISO/IEC 2382-17 (ČSN 36 9001) Informační technologie – Slovník – Část 17: Databáze.
- ISO 2709:1998 Informace a dokumentace. Formát pro výměnu informací.
- ISO 3334:1989 Mikrografie – Zkušební obrazec ISO 2 – Rozlišovací schopnosti – Popis a užití.
- ISO 3897:1992 Photography – Processed photographic plates – Storage practices.

- ISO 4331:1986 Fotografie – Zpracovaný fotografický černobílý film pro archivní záznamy – Halogenidostříbrný typ na celulózo-esterové podložce – Požadavky.
- ISO 4332:1986 Fotografie – Zpracovaný fotografický černobílý film pro archivní záznamy – Halogenidostříbrný typ na celulózo-tereftalátové podložce – Požadavky.
- ISO 5127:2003 Informace a dokumentace – Slovník.
- ISO 5127-3:1995 Dokumentace a informace – Slovník – Část 03: Obrazové dokumenty.
- ISO 5466:1986 Fotografie – Zpracovaný bezpečný fotografický film – Pokyny k uložení.
- ISO 6196-1:1980 Mikrografie – Slovník – Část 01: Obecné termíny.
- ISO 6196-2:1982 Mikrografie – Slovník – Část 02: Polohy obrazu a metody záznamu.
- ISO 6196-3:1983 Mikrografie – Slovník – Část 03: Zpracování filmu.
- ISO 6196-5:1987 Mikrografie – Slovník – Část 05: Kvality obrazu, čitelnost, kontrola.
- ISO 6196-6:1992 Mikrografie – Slovník – Část 06: Přístroje.
- ISO 6199:1992 Snímkování dokumentů na 16mm a 35mm halogenidostříbrný film – Postupy.
- ISO 6200:1990 Mikrografie – Prvotní mikrografická média primárních dokumentů – Požadavky na denzitu.
- ISO 9878:1990 Mikrografie – Grafické symboly v mikrografii.
- ISO 10550:1992 Mikrografie – Krokové kamery – Zkušební předlohy pro kontrolu zobrazovací soustavy.
- ISO 18901:2002 Zobrazovací materiály – Zpracované stříbrné želatinové černobílé filmy – Specifikace pro stabilitu.
- ISO 18902:2007 Zobrazovací materiály – Zpracované zobrazovací materiály – Alba, rámovací a uskladňovací materiály.
- ISO 18911:2000 Zobrazovací materiály – Zpracované bezpečnostní fotografické filmy – Praktiky pro skladování.
- ISO 18918:2000 Zobrazovací materiály – Zpracované fotografické desky – Praktiky pro skladování.

4. 3. *Literatura*

- Abbott, M.: The documentation and care of photographs in the Cedara collection – a small archival collection. In: *South African Archives Journal*, 1983, 25.
- Adlib 6.5.1 User Guide [online]. [Maarsse:] Adlib Information Systems, 1992–2009 [cit. 12. listopadu 2009]. Dostupné z downloads.adlibsoft.com/uk%5Cdocumentation%5CADLIB%20User%20Guide_A5.doc
- Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 1995. 2 sv.
- Antonová, I. A.: Izučeniye archivnoj terminologii metodami lingvistiki. In: *Otečestv. Arch.*, 1999, Nr. 1.
- Archivní příručka. Praha 1965.
- Auer, Leopold: Standardizing Archival Terminology. In: *Archivum*, Vol. 39. International Organization for Standardization (ISO), 1994.
- Auer, Leopold (Vorsitz): Richtlinien für die Verzeichnung von Archivgut im Österreichischen Staatsarchiv [online]. [Wien]: Österreichisches Staatsarchiv [cit. 2. listopadu 2009]. Dostupné z www.oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=32406
- Babička, Václav: Terminologické poznámky. In: *Zpravodaj pobočky ČSVTS SÚA*, 1985, č. 26.
- Babička, Václav: Využití počítače pro zpracování rejstříků k archivním pomůckám In: *Archivní časopis*, 1986, roč. 36, č. 3.
- Babička, Václav: K terminologii archivních souborů osobní provenience. In: *Archivní časopis*, 1996, roč. 46, č. 2.
- Babička, Václav: Terminologie jako svědectví o stavu oboru a jako úkol. In: *Zpravodaj pobočky ČIS SÚA*, 2004, č. 48.
- Balíková, M.: Soubor geografických autorit MARC21 [online]. Poslední aktualizace obsahu 6. září 2008 [cit. 4. prosince 2009]. Dostupné z authority.nkp.cz/vecne-authority/soubor-geografickych-autorit-1/soubor-geografickych-autorit/
- Baran, Alexander – Baran, Ludvík: *Obraz jako dialog s časem*. Praha 2007.
- Benešová, Emilie: *Návrh zásad pro zpracování a ukládání obrazových, audiovizuálních zvukových dokumentů*. Praha 1995. *Archivní teorie, metodika a praxe*, sv. 9.
- Benešová, Emilie: *Příprava archiválií k bezpečnostnímu snímkování*. In: *Archivní časopis*, 2001, roč. 51, č. 4.

- Benešová, Emilie: Průzkum stavu zpracování, ukládání a digitalizace fotografických dokumentů: zpráva z pracovní cesty do Itálie (Florence, Prato). In: Sborník Historická fotografie, 2005, roč. 5.
- Beránková, Helena: Etnografická fotografie na Moravě na přelomu 19. a 20. století: kapitoly z historie fotoarchivu Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně. In: Jižní Morava. Vlastivědný sborník, 2001, roč. 37, sv. 40, s. 205nn.
- Berkov, P. N.: Bibliografická heuristika. Martin: Matica slovenská, 1966, 208 s.
- Bernášková, Ivana: Zkušenosti se zpracováním složitého archivního fondu po roce 1945. In: 25 let Státního ústředního archivu v Praze. Příspěvky z odborného semináře konaného ve dnech 19. a 20. září 1979. Praha 1980.
- Bibliotečnoje delo: terminologičeskij slovar'. Moskva 1997. 167 s.
- Birgus, Vladimír – Mlčoch, Jan: Česká fotografie 20. století: průvodce. Praha 2005.
- Bittner, Ivan et al.: Spisová a archivní služba ve státní správě, samosprávě a v podnikatelské sféře. 3. vyd. Praha 2005.
- Blažíček, Oldřich – Kropáček, Jiří: Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění. Praha 1991, 246 s.
- Cigánek, David: Digitální dokumentace objektů kulturní, historické a vědecké hodnoty. Brno 2005.
- Collier, Rosemary: Archival storage material for photographs, or the age of impermanence. In: Archifacts, 1982, 23.
- Culková, Dagmar: Zpracování tzv. starých nemanipulovaných spisů. In: 25 let Státního ústředního archivu v Praze. Příspěvky z odborného semináře konaného ve dnech 19. a 20. září 1979. Praha 1980.
- Čechová, Gabriela: Porada expertů pro zpracování „Slovníku současné archivní terminologie“ 6.–8. prosince 1977 v Praze. In: Archivní časopis, 1978, roč. 28.
- Čermín, K. et al.: Reprografický osmijazyčný slovník. Praha 1977, 140 s.
- Demuškin, A. S.: Standartizacija v oblasti deloproizvodstva. In: Otečestvennyje Archivy, 1997, Nr. 1.
- Dublin Core Czech [online]. Masarykova Univerzita. Ústav výpočetní techniky. Poslední aktualizace obsahu 20. listopadu 2006 [cit. 31. prosince 2009]. Dostupné z www.ics.muni.cz/dublin_core/terms.html

Dvořák, Tomáš (vyd.): ISAD(G): všeobecný mezinárodní standard pro archivní popis: přijato Komisí pro popisné standardy, Stockholm, Švédsko, 19.–22. září 1999. 2. vyd. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra České republiky, 2009. 57 s. Přel. z: ISAD(G): general international standard for archival description: adopted by the Committee on Descriptive Standards, Stockholm, Sweden, 19–22 September 1999.

Elsevier's Lexicon of Archive Terminology. Amsterdam – London – New York 1964. Encyklopedický slovník. Praha 1993.

Eržišnik, D.: Arhivske jedinice i njihov opis – informacijski osvrt. In: Arhivski Vjes, 1996, roč. 39.

EVA Consortium. EVA: European Visual Archive Workpackage 6: D.6.1 and D.6.2 Functional and technical design [online], červen 2000 [cit. 13. listopadu 2009]. Dostupné z xml.coverpages.org/evaSystem200102.pdf

Faustregeln für die Fotoarchivierung, ein Leitfaden. Arbeitsgruppe „Fotografie im Museum“ des Museumsverbands Baden-Württemberg e. V. (Hg.). Rundbrief Fotografie. Sonderheft, 1. 4. erw. Aufl. Esslingen 2001.

Feltkatalog for kunst- og kulturhistoriske museer [online]. Oslo: Norsk Museumsutvikling, 2002 [cit. 29. ledna 2010]. Norsk Museumsutvikling Skriftserie, 3. Dostupné z www.abm-utvikling.no/publisert/tidligere-utgivelser/nmu3-2002.pdf

Fernandez, A. G.: Aspectos biológicos de la conservación en archivos fotográficos: estudio en negativos de vidrio = Biological aspects of conservation in photographic archives: a study of glass negatives. In: Ciencias de la Información, 2001, 32 (1).

Fiala, Tomáš: K archivní terminologii. In: Archivní časopis, 1996, roč. 46, č. 1. Fiala, Zdeněk: Pojem archivu. In: Archivní časopis, 1951, roč. 1.

Gelman-Vinogradov, K. B.: Trudnosti naučnoj traktovki nonjatija „dokument“ i puti ich preodolenija. In: Otečestvennye archivy, 2005, No. 6.

Gillet, Martine – Garnier, Chantal – Flieder, Françoise: Glass plate negatives: preservation and restoration. In: Restaurator, 1986, 7 (2).

Gotovitsja novyj terminologičeskij slovar. Project Group on Terminology (ICA/DAT). In: Otečestvennye archivy, 1997, č. 2.

Greene, Mark A.: The Power of Meaning. In: American Archivist, 2002, Vol. 65, Nr. 1.

Hájek et al.: Reprografia. Bratislava 1976.

Hauschild, Elke: „Archive und die Informationsgesellschaft im nächsten Jahrtausend“. XIV. Internationaler Archivkongress in Sevilla. In: *Archivar* 2001, Jg. 54, H. 2.

Hendriks, Klaus B. – Lesser, Brian: Disaster preparedness and recovery: photographic materials. In: *American Archivist*, 1983, 46 (1).

Hlavenka, Jiří et al.: Nový výkladový slovník výpočetní techniky. Praha 1997, 452 s.

Hoffmann, František: Poznámky k archivní terminologii. In: *Archivní časopis*, 1953, roč. 3.

van Horik, René: Archives and Photographs: the ‘European Visual Archive’ Project (EVA) [online]. In: *Cultivate Interactive*, 29 January 2001, issue 3 [cit. 13. listopadu 2009]. Dostupné z www.cultivate-int.org/issue3/eva/

Horsmann, Peter: Digitale taal. Archiefterminologie in het. In: *Nederl. Archievenblad*, 1994, Jrg. 98, Nr. 2.

ISAD (G): General International Standard Archival Description: Adopted by the Committee on Descriptive Standards, Stockholm, Sweden, 19–22 September 1999 [online]. 2nd ed. Ottawa: International Council on Archives, 2000 [cit. 26. března 2010]. Dostupné z www.ica.org/sites/default/files/isad_g_2e.pdf

Chuchma, Josef: Langhans přepíše dějiny. In: *Mladá fronta Dnes*, 1999, roč. 10, č. 116.

Jabłonska, Marlena: Problem definicji druków ulotnych gromadzonych w archiwach. In: *Archeion*, 2003, T. 105.

Jakl, Tomáš: Rozjímání nad fotografií a jejím obrazem. In: *Kuděj: časopis pro kulturní dějiny*, 1999, roč. 1, č. 1.

Kaňák, Bohdan: Několik poznámek ke studii Hany Vodičkové: příspěvek k dějinám odborné terminologie netradičních dokumentů. In: *Archivní časopis*, 2009, roč. 29, č. 4.

Katuščák, D. – Matthaidesová, M. – Nováková, M.: Informačná výchova: terminologický a výkladový slovník: odbor knižničná a informačná veda. Bratislava 1998, 375 s.

- Klijn, Edwin: SEPIA: Safeguarding European Photographic Images for Access [online]. In: Cultivate Interactive, 11 February 2001, issue 6 [cit. 26. března 2010]. Dostupné z www.cultivate-int.org/issue6/sepia/
- Klijn, Edwin: SEPIA: Es ist nicht allein die Aufbewahrung... In: Rundbrief Fotografie, 15. Dezember 2001, N. F. 32, Vol. 8, No. 4, s. 38–42.
- Klijn, Edwin (ed.): SEPIADES: recommendations for cataloguing photographic collections: advisory report by the SEPIA Working Group on Descriptive Models for Photographic Collections [online]. Amsterdam: European Commission on Preservation and Access, 2003 [cit. 18. ledna 2008]. Dostupné z www.knaw.nl/ECPA/sepia/workinggroups/wp5/sepiaDESTool/sepiaDESdef.pdf
- Klijn, Edwin – de Lusenet, Yola: SEPIADES: cataloguing photographic collections [online]. Amsterdam: European Commission on Preservation and Access, 2004 [cit. 10. listopadu 2008], s. 35–37. Dostupné z www.knaw.nl/ecpa/publ/pdf/2719.pdf
- Klimeš, Lumír: Slovník cizích slov. 6. přeprac. a dopl. vyd. Praha 1998, 862 s.
- Kramer, Rutger: Application and Dissemination of Component Based Photographic Metadata. Masters Thesis [online]. Delft University of Technology, Faculty of Information Technology and Systems, Dept. Information, Systems, Algorithms, Unit Information Systems Design, 2003 [cit. 26. března 2010]. Dostupné z www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/sepiaDES_thesis.pdf
- Kramer, Rutger: SEPIADES Application Management [online] [cit. 26. března 2010]. Dostupné z www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/sepiaDES_application.pdf
- Kušík, Michal: Slovenske archívne názvoslovie (problémy a výhrady). In: Slovenská archivistika, 1974, 9, č. 1.
- Kušík, Michal: Příprava slovníka súčasnej archívnej terminologie socialistických krajín. In: Slovenská archivistika, 1979, 14, č. 2.
- Lábová, Alena – Láb, Filip. Soumrak fotožurnalistu: manipulace fotografií v digitální éře. Praha 2009.
- Leidel, Bernard: Zur Wissenschaftstheorie und Terminologie der Archivwissenschaft. In: Archiv. Zeitschrift, 2001, Bd. 84.
- Lindh, Björn: Activities of the Project Group on Terminology (ICA/DAT). In: ICA Bull., 1993, Nr. 40.
- Lotko, E.: Slovník lingvistických termínů pro filology. Olomouc 1999.

Lukáš, Václav: Základní pojmy z archivní praxe. In: Archivní časopis, 1952, roč. 2.

Marečková, Marie: Materiály k základům pomocných věd historických. Brno 1994.

Meetings of the ICA Project group on Terminology: Stockholm, 6–8 September 1993. In: ICA Bull., 1993, Nr. 41.

Memoriav Empfehlungen Foto: die Erhaltung von Fotografien [online]. Memoriav (ed.). 2007 [cit. 26. března 2010]. Dostupné z de.memoriav.ch/dokument/Empfehlungen/empfehlungen_foto_de.pdf

Menne-Haritz, Angelika: Schlüsselbegriffe der Archivterminologie. Lehrmaterialien für das Fach Archivwissenschaft. Archivschule Marburg. Veröffentlichungen der Archivschule Marburg – Institut für Archivwissenschaft, 2000, Nr. 20.

Mincev, Dimităr: Bălgarskata archivna terminologija. In: Archiven Pregl., 2000, Nr. 1–2.

Mojžíš, Vojtěch: Archivní zpracování hudebních snímků. In: Národní knihovna, 1999, roč. 10, č. 5.

Moucha, Josef: Galerje osobností: Langhans, Jan 1851–1928. In: Ateliér, 2003, roč. 16, č. 13.

Nasjonalbiblioteket. Brukerveiledning [online]. Posl. aktualizace obsahu 29. ledna 2010, 13:03:23 [cit. 29. ledna 2010, 15:04:00]. 3. Motivtypeliste med forklaring. Dostupné z www.nb.no/nmff/brukerveiledning.php

Naumann, Kai: Verbreitung von Bildern aus öffentlich-rechtlichen Archiven Chancen und Anforderungen. Transferarbeit im Rahmen der Ausbildung des höheren Archivdienstes Landesarchiv Baden-Württemberg – Hauptstaatsarchiv Stuttgart, 39. Wissenschaftlicher Kurs der Archivschule Marburg / Institut für Archivwissenschaft [online] [cit. 26. března 2010]. Dostupné z www.landesarxiv-bw.de/sixcms/media.php/120/44478/TransfA_Bildverbreitung.pdf

Novakowska, Eleni: Digitization of the Photographs from the Vasil Hadzimanov's Legacy [online]. Příspěvek z X. konference IRAM Contemporary Trends in Musicology and Ethnomusicology, Skopje, November 11–12, 2005. Skopje: IRAM, 2005 [cit. 26. března 2010]. Dostupné z www.mmc.edu.mk/IRAM/Conferences/ContemporarytrendsIV/ENovakowska.pdf

Oborový archivní slovník. Praha 1983. Řada pracovních archivních pomůcek, 1, 237 s.

Ochrana, sprístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov. Bratislava 1988.

Pech, K.: Normalizované termíny z oblasti VTEI, bibliografie, knihovnictví a příbuzných oborů. Praha 1986, 179 s.

Pelant, Jan: Kartotéka jako samostatný typ archiválií? In: Zpravodaj pobočky ČIS SÚA, 2004, č. 48.

Rákoš, Elo: Proveniencia a pertinencia v archíve. In: Slovenská archivistika, 1989, č. 1.

Rákoš, Elo: Teória a metodológia spracúvania a sprístupňovania archívnych fondov. In: Slovenska archivistika, 1994, roč. 29, č. 1.

Rameš, Václav: Slovník pro historiky a návštěvníky archivů. Praha 2005.

Reprografický slovník. Praha: Ústředí vědeckotechnických informací ČSAV, 1975. 94 s.

Rosemann, Thomas: SEPIA Data Element Set (SEPIADES). In: Rundbrief Fotografie, 15. September 2004, N. F. 43, Vol. 11, No. 3, s. 41–43.

Růžička, Jindřich: K metodě práce na české archivní terminologii. In: Archivní časopis, 1956, roč. 6.

Růžička, Jiří: Koncepce mikrografických a reprografických služeb a ochrany a konzervace audio a video dokumentů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1996. Nepubl. studie.

Sborník Historická fotografie: sborník pro prezentaci historické fotografie ve fondech a sbírkách České republiky. Roč. 2001 až 2009. Hradec Králové: Národní archiv a Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2001–2009.

SEPIA deliverable 5.1.: descriptive models for photographic materials [online]. Stockholm 26. a 27. dubna 2001 [cit. 13. listopadu 2009]. Dostupné z www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/deliverable51.pdf

SEPIADES descriptive tool for photographic collections, version 1.1. [počítačový program], released October 2004 [cit. 26. března 2010]. Dostupný z www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/download.html

Scheufler, Pavel: Historické fotografické techniky. Praha 1993.

Scheufler, Pavel: Galerie c. k. fotografů. Praha 2001.

- Schwippel, Jindřich: Ad: česká archivní terminologie – informatika a počítače. In: Archivní časopis, 2000, roč. 50, č. 3.
- Schwippel, Jindřich – Šamberger, Zdeněk: K projektu archivní terminologie. In: Zpravodaj pobočky ČIS SÚA, 2004, č. 48.
- Sitenský, Ladislav. Z válečného deníku. Praha 1991.
- Skala, Luděk – Vít, Marcel: Slovníček spisové služby a archivnictví. Ústí nad Orlicí, 2005, 79 s.
- Skřivánek, Milan: Úvaha o sbírce dokumentace a jejím zpřístupnění. In: Archivní časopis, 1986, roč. 36, č. 1.
- Slovar sovremennoj archivnoj terminologii socialističeskych stran. 2. vydání. Moskva, 1988.
- Slovenska archívna terminológia: prvý variant heslára 1996. Zostavil Marián Zemene. In: Slovenská archivistika, 1996, roč. 31, č. 2.
- Slovníček archivní terminologie. Zpracovali F. Roubík, A. Haas, J. Kollmann a Z. Fiala. Praha 1954.
- Slovníček archivní terminologie II: názvosloví pro zemědělsko-lesnické archivy. Zprac. Václav Černý. Praha 1955. 80 s.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha 1994.
- Smutná, Kateřina: K využití umělých schémat pro zpracování archivních fondů z podnikových archivů. In: Archivní časopis, 1996, roč. 46, č. 3.
- Standard for fotokatalogisering [online]. Oslo 2008 [cit. 28. ledna 2010]. ABM-skrift, 44. Dostupné z www.abm-utvikling.no/publisert/abm-skrift/abm-skrift-44-fotokatalogisering
- Šamberger, Zdeněk: K mezinárodní archivní terminologii. In: Sborník archivních prací, 1964, č. 1, str. 256nn.
- Šamberger, Zdeněk: Archivní terminologie. Přehled vývoje terminologické práce u nás. In: Archivní časopis, 1995, roč. 45, č. 2.
- Šamberger, Zdeněk: K projektu archivní terminologie. In: Archivní časopis, 1997, roč. 47, č. 3.
- Šamberger, Zdeněk: K počátkům a vývoji archivní terminologické problematiky u nás po roce 1945. In: Archivy na prahu tisíciletí. Sborník příspěvků z konference uspořádané u příležitosti 160. založení Moravského zemského archivu v Brně a 70. výročí založení Archivu města Brna. Brno: Moravský zemský archiv, 2000.
- Šatochinová, Marie: Zpracování archiválií. Výběrová bibliografie česko-slovenské archivní literatury 1967–1988. Praha 1989. Archivní teorie, metodika a praxe, sv. 5.

Šeregi, Jozef: Termín „spis o fonte“ netradične. In: Slovenská archivistika, 1993, roč. 28, č. 2.

Štanzel, Tomáš – Vávrová Petra: Přehled historických fotografických technik. In: Sborník Historická fotografie. Praha 2009.

Techniky ošetření uložení a duplikace archivních fotografických snímků. Ivan Daneš, Milan Večeřa, Antonín Krejčí. Praha 1996.

Terminologický slovník. Praha 1979.

Teuling, A. J. M.: De akte in de archivistiek. In: Nederl. Archievenblad, 1990, Jrg. 94, Nr. 2.

User manual SEPIADES tool version 1.1 [online]. S. l.: European Commission on Preservation and Access, 2004 [cit. 26. března 2010]. Dostupný z www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/usermanual.pdf

Vodičková, H.: Soubory autorit – příspěvek nejen terminologický. In: Národní knihovna, 1999, roč. 10, č. 2.

Vodičková, H.: Příspěvek k dějinám české odborné terminologie v první polovině 90. let 20. století. In: Archivní časopis, 2009, roč. 29, č. 4.

Vodičková, H. – Cejpek, J.: Terminologický slovník knihovnický a bibliografický. Praha: 1965, 119 s.

Vojtíšek, Václav: O hlavních problémech československého archivnictví. In: Časopis archivní školy, 1934, č. 11.

Katalog wichtiger, in der Schweiz angewandter archivischer Normen: Version 1.2 vom 9. September 2008 [online]. s. l.: Verein Schweizerischer Archivarinnen und Archivare. Arbeitsgruppe Normen und Standards, 2008 [cit. 26. března 2010]. Dostupné z www.vsa-aas.org/uploads/media/Normenkatalog_Version1-2_20080909.pdf

Weber, Hartmut – Dörr, Mariane: Digitalizace jako metoda ochrany? Washington (D.C.): Evropská komise pro konzervaci a zpřístupnění dokumentů, Amsterdam; Komise pro konzervaci a zpřístupnění, 1997.

Wittlich, Filip: Fotografie jako pramen k dějinám válečného exilu. In: Sborník Historická fotografie. Praha: Národní archiv, 2006.

Wohlfeil, Rainer et al.: Archivische Bildbestände ihre Nutzung = Archival picture collections and their use. In: Archivar, 1986, 39 (1).

Základní pravidla pro zpracování archivního materiálu. Praha 1958.

Zásady pro zpracování archiválií vzniklých z činnosti socialistických hospodářských organizací. Praha 1979. Metodické instrukce a návody archivní správy MV ČSR.

Zemene, Marián: Slovenská archívna terminológia: prvý variant heslára 1996. In: Slovenská archivistika, 1996, roč. 31, č. 2.

Žáček, Václav: Několik úvah k archivním terminologickým slovníkům. In: Archivní časopis, 1955, roč. 4.

Přehled prvků popisu fotografických archiválií

Název prvku		Dílčí pole	Nabídka	
Identifikace				
01 Jednoznačný identifikátor	EL NAD + název	jednoznačný identifikátor	archivní soubor: – fond – sbírka – dílčí část archivního fondu – dílčí část archivní sbírky	Povinné
		identifikátor nosiče	dle vlastního návrhu	
		popisovaná úroveň	– soubor – série – podsérie – jednotlivina	Nepovinné Opakova- telné
02 Alternativní identifikátor	Původní označení/ název souboru	alternativní identifikátor	– soubor – série – podsérie – jednotlivina	
		komentář		
Obsah				
03 Název	Název souboru/ série/ jednotliviny	název		
		komentář		
04 Alternativní název	Původní, např. historické nebo variantní názvy souboru/série /jednotliviny	alternativní název		Opakova- telné
		komentář		

Název prvku		Dílí pole	Nabídka	
05 Funkce/účel	Lze použít kombinaci možností	funkce/účel	např.: – dokumentární – krajinářská – reklamní – a propagační – reportážní – sociální – vědecká – výtvarná – žánrová	Nepovinné
		komentář		
06 Téma	Lze použít kombinaci možností	téma	např.: – architektura – divadlo – doprava – osoby – krajina – města/sídelní jednotky – předměty – příroda – reprodukce – sport – stavby (průmyslové a technické) – události	Nepovinné
		komentář		
07 Popis	Textový popis obsahu	popis		Povinné
		komentář		
08 Jména/názvy	Pojmenování osob, zvířat, objektů a věcí	jméno		Povinné, opakovatelné
		typ	např.: – osoba – zvíře – objekt – věc	
		titul/povolání	např.: – původce – zpracovatel – autor – fotograf atp.	
		funkce	– související – zobrazený	

Název prvku		Dílčí pole	Nabídka	
09 Místní názvy	Pojmenování a určení lokality	název		Povinné, opakova- telné
		typ/ charakter lokality	např.: – město – vesnice – krajina – hory – řeka atd.	
		konkrétní místo	např.: – čtvrt' – ulice – číslo popisné – číslo orientační – souřadnice GPS atd.	
		orientace pohledu	např.: – z – na – do – přes – vně – uvnitř	
		funkce	– související – zobrazený	
		komentář	např.: – místo vzniku archivního souboru – sídlo původce atd. nebo lze dílčí pole	

Název prvku		Dílčí pole	Nabídka	
10 Datace	Datace	datace	např.: – datum označující rozsah archivního souboru/série – datum označující životopisná data původce – datum zachycení zobrazené skutečnosti – datace obsahu/zobrazené skutečnosti (rozsah dat) – datum vzniku fotografie, tj. datum expozice – datum pořízení reprodukce/kopie/duplikátu f. dokumentu – datum zpracování archivního souboru nebo jeho dílčí části	Povinné, opakovatelné
		slovní datace	např.: – gotika – renesance – baroko - atd.	
		funkce	– přibližné – přesné	
Technické údaje				
11 Způsob záznamu informace			– analogový – (digitální)	Povinné
12 Způsob zobrazení informace			– pozitivní – negativní	Povinné

Název prvku		Dílčí pole	Nabídka	
13 Barevné podání			– černobílé – barevné – kolorováno – tónováno – jiné	Povinné
14 Retuše a jiné zásahy			– viditelné na straně citlivé vrstvy – viditelné na straně podložky – bez zásahu	
15 Druh nosiče	Charakterizuje nosič dokumentu		historické fotografické techniky – daguerrotypie – kolodiové negativy – slaný papír – ambrotypie – pannotypie – ferrotypie – albuminový papír – chromofotografie – vizitka – kabinetka – stereofotografie – autochrom ušlechtilé fotografické tisky – světlotisk – platinotypie – uhlotisk – gumotisk – olejotisk – bromolejotisk – carbo – papírová podložka fotografická deska – ferrotypová – skleněná – ostatní	Povinné, opakovatelné

Název prvku		Dílčí pole	Nabídka	
			listový film – nitrát celulózy – acetát celulózy – ostatní	
			svitkový film a kinofilm – nitrát celulózy – acetát celulózy – ostatní	
16 Rozměr/formát	Info o rozměrech obrazu, nosiče, adjustace, rámování	rozměr obrazu	– výška x šířka – průměr – osa x x osa y	Povinné
		rozměr podložky	– výška x šířka – průměr – osa x x osa y	
		adjustace – materiál/ vazba	– papír – lepenka – kůže – dřevo atd.	
		adjustace – rozměr	– výška x šířka – průměr – osa x x osa y	
		rámování – materiál	– papír – lepenka – kůže – dřevo atd.	
		rámování – rozměr	– výška x šířka – průměr – osa x x osa y	
		komentář		
17 Počet kusů	Celkové počty po- dle druhu nosiče			Povinné
18 Fyzický stav		podložka	Např.: – dobrý stav	Povinné
		citlivá vrstva	– mírně poškozeno – silně poškozeno	
		komentář	– velmi silně – torzo	

Název prvku		Dílčí pole	Nabídka	
19 Ostatní technické údaje	Např. objektiv, fotoaparát, světelné podmínky, atd.			
Administrativně-legislativní údaje				
20 Původnost			Např.: – originál – autorská zvětšenina – autorizovaná zvětšenina – duplikát – neautorská zvětšenina – reprodukce/kopie	Nepovinné
21 Autorská práva	Info o omezení z důvodu autorských práv			
22 Přístupnost	Označení přístupnosti nebo důvodů nepřístupnosti			
23 Lokace a uložení	Info o aktuálním uložení			
24 Restaurování	Záznamy o restaurátorských zásazích			
25 Výstavy, zápůjčky	Info o délce výstav, světelných podmínkách atp.			
26 Reprodukce	Info o reprodukcích a kopiích			